Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY
STOWARZYSZENIA ŁEMKÓW

* * *

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД
СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСКІЙ ДВОМІСЯЧНИК * РІК IX Нр 3-4 (36-37), МАЙ - СЕРПЕН 1997 * КРЕНИЦЯ - ЛІҐНИЦЯ

ТАЙНИЙ ДОКУМЕНТ УКРАЇНЫ ПЕРЕДОСТАЛ СЯ ДО МАСМЕДИЙ

СМУТНЕ АЛЕ ПРАВДИВЕ !

В остатнім часі, коли в цілий Европі проходят десяткы конференций стосуючых ся правдивой демократизациі нашого почтивого старого континенту, русиньску суспільніст порушыл уявнений державний документ Украіны. Чытаючы го, чловек не може повірити же жыє в тій же высоко цивілізуваній Европі і в кінци XX століття. Особливі шокує однесіня до часу, добы в якій жыєме. Знаме бо - правда - з істориі закон Деака-Євтеша (Угры, 1868 р.), знаме тайны інструкциі меджевоєнной Польщы, котрыма нам - не хто інчий, а Украінці - без цілы остатні десятиліття цюкали до очи, до душ. — Же мы шліпы, же Польща хтіла нас потихы знищыти, а мы ій лізли до р... (хоц мы лем робили **своє**)... А ту - маш! Тото саме, нич не ліпше од тайных сталіновскых указів! Гірше! Бо в кінци XX століття, бо в добі Гельсінок, Страссбурґа, в добі коли о автономізациі культуры, языка малых, забытых і такой - забитых народів, племен бесідує ся на штоден (приміры такой бесіды, постанов шыроко привели мы в попереднім номері нашого часопису).

О што зач іде? На своім місци представляме цілий інтересуючий нас документ. Ту лем повіме же ходит о барз шыроко закроєний плян поборюваня русиньского руху, з влучыньом до актывного діяня вшыткых найвыжшых державных інстанций. І коли бы ходило лем о так званє в украінскых кругах „політычне русинство", мож бы сой справу дарувати. Адже Сьвітова Рада Русинів давно потупила крайні і наівны діяня узкого кругу в Закарпатю. Ту ходит о дуже більше. Хтоси назвал то етноцидом. Вы назвийте як хочете. (пт)

текст документу - на стор. 14

ЛАДИМИР ПОЛИЧ

x x x

Янчык про Бога
не ход мотузом
така шумна чуга
Пришло до тя шалене
аж третя палюночка
найбарже ся гпила
Зьвідай ся за дражку
най за воду не бігат
Выбер си ю выбер

IV СЬВІТОВИЙ КОНҐРЕС РУСИНІВ БУДАПЕШТ '97

ПІД ЗНАКОМ ВЛАСНЫХ ОСЯҐНІНЬ І ЗВЕРНІНЬ ДО СЬВІТА

По Меджелабірцях (Словациия) Креници (Польща) і Рускым Керестурі (Югославія) - IV Сьвітовий Конґрес одбыл ся в прекрасным Будапешті.

Завдякы стараням братньой Організациі Русинів Мадярщыны (ОРРУМА) і прихыльности державных власти, делегаты і гості Конґресу од 30 мая до 1 червня могли вести працю в забытковій части граду над Дунайом, в гостиннім Мадярскым Центрі Культуры, розміщеным в старым замку посеред середньовічного Будина, як звали мадярску столицю наши прадідове.

Неофіциійні Конґрес зачал ся уж в четвер, 29 мая - культурным програмом, якій был представлений в Словацкым Центрі Культуры.

Програм был певно чудовий, але нич ближе не годен єм о нім написати, зато же наша делеґация приіхала до Будапешту пізно в ночы. Так пізно, не нихто нас уж не чекал в канцелярії ОРРУМА. Там стояли бы мы не знатя покля, кєд бы нам не пришло до головы жебы о 3 годині в ночы дзвонити до Креници - до пароха В.Галчыка і просити до телефону Петра Трохановского. Він выпортал адрес Мадярского Центра Культуры (был в квітни на передконґресовым зобраню Сьвітовой Рады Русинів) - і так мы конец-кінцьом трафили на Конґрес.

Наша делеґация на IV Сьвітовий Конґрес Русинів, в порівняню з інчыма, не была велика, числила лем 9 осіб. Переводил нам незаступлений Ведучий Стоваришыня Лемків, пан Андрий Копча. Окрем него на Конґрес приіхали пані і панове: Мирослава Хомяк з Устя Руского, Олена Дуць-Файфер з Кракова, Ваньо Дзядик зо Злоторыі, Любомир Горощак з Хоцянова, Славомир Молодчак з Гожова Влкп., Ярослав Барна з Ліґниці. Гостьом Конґресу был пан Михал Шкирпан з Любіна. Девятым членом делеґациі был пишучий тоты слова.

(продолжыня на стор. 12-13)

Будме разом 8-10 серпня - на XV!! Лемківскій Ватрі на Чужыні Михалів '97 розділити памят 50 років выгнаня

Walter Maksimovich
Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.17 21:42:05 -05'00'

Новины - не новины не лем з Лемковины

♦ 11 марця в выставных просторах найстаршого деревяного обьекту в Высоких Татрах в Старым Смоковци одбыл ся вернісаж другой выставы першого пленеру русиньскых професиональных ма-лярів.

♦ 15 марця в Мукачеві мало місце зобраня Общества Підкарпатских Русинів, на якым прібувано оздоровити трудну ситуацию русінства в тым, приналежным Україні, кутику нашого сьвіта.

♦ 23 марця в Шевченківскым Гаю во Львові Лемкы з Украіны розпочали одзначуваня 50-ой річниці акциі „Вісла". Одправлено Службу Божу і парастас. Перед народным віче з доповідю выступил Іван Красовскій, а торжества прикрасила м.ін. - як все незаступлена - львівска „Лемковина".

♦ 13 квітня в грекокатолицкым кафедральным храмі в Кошыцях проведено інтронізацию єп.Мілана Хаутура на установлений там апостольскій екзархат. В торжестві брал участ апостольскій нуниций в Словациі Люіджі Досена.

♦ 17 квітня в Будапешті, на засіданю приготовлюючым до IV Сьвітового Конгресу Русинів зобрали ся члены Сьвітівой Рады Русинів, під проводом ей ведучого - Василя Турка-Гетеша. Стоваришыня Лемків репрезентувал головний редактор „Бесіды" - заступник ведучого СЛ.

♦ 18 квітня в Саноку, на конференциі духовенства Перемышльско-Новосанцкой Єпархіі постановлено выдавати часопис „Антифон". Має він служыти не лем матірній єпархіі, а і выселенцям на західніх і пілнічных землях Польшы. Будут в ним материялы писаны і по лемківскы. Перший номер, обнимаючий перше пілріча, має ся вказати ся в липци.

♦ Од 27 квітня до 4 мая проходил в Рускым Керестурі уж XXIX Драматычний Меморіал ім. Петра Ризнича Дяді - перегляд театральной діяльности Руснаків Югославіі. Гостинні участ в перегляді брал наш професиональний Театр А. Духновича з Пряшова.

Послухайте вшыткы люде лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным каламутит воду.
Послухайте, може ся вам придаст тото в біді,
може навчыт шанувати братів і сусідів.

(Амроз)

МІСЦЕ ДЛЯ РЕФЛЕКСИЙ

Зас мі лишыли мало місця в тым „місци", але... Акуратні, справу мам таку смердячу, же лем повісти пару слів, заткати хущатком ніс і втікати — де здорівше повітря.

Же як было? Же де было? В достойным місци, перед достойном авдиторийом. Двох непрошеных дупків (выбачте, Бесідникы, але інакше назвати іх не мож) влізло там і зачали вчыти азбукы... професорів, в тым і нашых. Сьміх, стыд і смрід.

Шестя лем тілко, же были за тупы як на речену авдиторию і голым оком видно было же не свої слова гварят, же ся недавно навчыли чытати. Так ся гадикы маслили, же в тій горячці (мусіли передтым до „Wierzynka" на пиво вступити) чути од них было мокрым. На шестя — гварю — то не наш стыд і смрід...

Але піду, речу іщы слово Споваришакови. А і Обьєднаненкови.

Новины - не новины не лем з Лемковины

♦ 10 мая на терені колишнього концентрацийного лягру в Явожні вшанувано памят нашых вязнів — жертв сперед 50 років. Духовенство, православне і грекокатолицке, одслужыло парастас. З начальным словом до численно зобраных выступил бывшый вязень, Лемко з Гладышова, о.митрат С.Дзюбина.

♦ 18-21 мая в тереновым осередку Міністерства Культуры і Штукы в Кляшторі Вітерскым (вой.Сувалкы) орґанізувано „Spotkanie na Pograniczu". На стрічах з польскыма інтелектуалістами презентували свою творчіст Білорусины, Литовці і Лемкы.

♦ 29 мая, на другій тогорічній стрічы в Рускій Бурсі нашы діти з Горлиц і околиц презентували свою творчіст з оголошеного скорше рысункового конкурсу. Зо словно-музычным монтажом выступили діти з Устя Руского під ведіньом п.Мирославы Хомяк.

♦ Од 29 мая до 1 червця проходил в Будапешті IV Сьвітовий Конгрес Русинів. Шырше о Конгресі чытяй на стор. 1 і 12-13.

♦ 14-15 червця Музейне Товариство в Зындрановій орґанізувало ювілейне, V Сьвято Культуры „Од Русаль до Яна". Перед офіцийным розпочатьом імпрезы, в суботу до полудня, в проведеній симпозиі одзначено 50-ту річницю акциі „Вісла".

♦ 16-19 червця - в рамах шыршого побыту на нашых землях (Пряшівщына, Підкарпатска Русь) перебывала на Лемковині 35-особова група турыстів - Русинів з Пенсильваніі (Америка). Такы одвидины, інспіруваны через тых самых молодых ентузиястів, але зо все інчыма групами, стают ся щиклічны, стают ся каноном для американцких Русинів. То добрі, же аж і в Америці мож ся одродити.

♦ 22 червця в просторній сали горлицкой православной плебаніі, при участи Й.Высокопреосвященства Владыкы Адама, отворено выставу презентуючу документально-зберачу творчіст К.Фурманка о Талергофі і Явожні. О выставі чытай на стор. 7.

ВАСИЛЬ МАДЗЕЛЯН

Недавно 80-ты уродины обходил, прожываючий в далекій Каліфорнії, Василь Мадзелян — маляр, ґрафік, різбяр, щырий любитель нашой лемківскої культуры.

Вродил ся Василь Мадзелян 22 червця 1917 рока в Монсин (Пенсильванія), де його отец - тіж Василь - выеміґрував перед І сьвітовом війном. В 1920 родина Мадзелянів вернула на Лемковину, до рідного села вітця - Білцаревой. Ту Василь (сеньйор) „поставил на ноґы" - як ґварили - ґаздівку, заложыл сад, пасіку, стаючы ся передовым ґаздом в селі. Приязнил ся з місцевым учытельом Михайлом Гуцалюком (власт. назвиско Гуцуляк, змінене по І сьвітовій війні), што дало тоты добры нашлідкы, же не забыл о потребі дати своїм сынам осьвіту, більшу од основной.

Так і зачал вчыти ся найстарший, Василь, в ґімназиі в Новым Санчы, а по трйох роках перенюс ся аж до Тернополя, де в 1937 році здал матуру. В 1938 році, коли за границьом державы шаліл ґітлєрызм і пахло війном, скорыстал зо свого американцкого громадянства і выіхал до краю народжыня. Але війны ся не боял. Кед лем надышла, вступил до американцкой армиі і... остал в ній на долгы роки. По ІІ сьвітовій війні бил ся іщы в Кореі, а кед настал спокій - взял ся дале за науку. Скінчыл Мериляндскій Університет, а пак, коли одышол в ранзі майора з війска, зас пішол на університет, на тот раз в каліфорнійскым Сакраменто. Закінчыл го дипльомом „Мастер оф артс" і через пятнадцет років вчыл інчых рысувати, малювати і різбити. В 1979 перешол на емеритуру і в байковій Каліфорнії, в Казадеро оддає ся своій жытьовій пасиі. А при тім не одґороджат ся од сьвіта. Выступлює з прелекциями на темы штукы, належыт до вельох творчых організаций. Як пише о ним Іван Красовскій:

Артыста заєдно глядат новых форм в творчости, працює єдночасні в ріжных жанрах. Уважат за цільове, жебы в його творах не ламали ся основны законы штукы, правила композиції, технічны вымогы. Понад вшытко старат ся, штобы його творы выростали з його власных емоций, індивідуальных особливости, настрою („Лемківський календар 1997", стор. 92).

Дале І. Красовскій - операм ся на його спостережынях, бо не знам, не мам перед собом більшости творів Василя Мадзеляна - зауважат што чудовы краєвиды автора: *Вільхы, Руска річка коло Донкин Мил, Вечырній пейзаж* і інчы, богаты кольорытом, выісканістю форм, філіґрановістю деталів припоминают краєвиды Лемковины. Захоплює ся *Лемківскым бачом* і ставлят го серед найкрашшых осягнінь всеславяньскої малярскої штукы.

З великым поводжыньом занимат ся Василь Мадзелян декорацийном кераміком. Різбит в камени, бронзі (*Бізон*) і дереві (*Медведятко*), але найліпше бодай чує ся в ґрафіці. Акуратні в тым жанрі створил най-

Василь Мадзелян. *Ґазда Василь Мадзелян* (прадідо автора при білцарівскій церкви)

Василь Мадзелян, *Явожно.*

більше образів з рідном тематыком. Цикль 33 творів назвал *Лемківскым іконостасом.* Поділил го на штырі „ярусы". Перший, історичний отверат *Прапрадідо* - на мою думку найкрашша ґравюра в циклю. Авторови повело ся вдыхнути до твору тілко символів - хоц захована ту, як в більшости образів, скромніст деталів - што мож бы вести о ним цілу бесіду. Чути ту „штоси" особливі своє, прапрадідне, а найбільше тото, за чым днес уж лем тужыме - незалежніст во власным сьвіті і послух того сьвіта взглядом ґазды Ґір - што выражают присівшы, приклякнувшы перед *Прапрадідом* овечкы. — А кілко смутку в образі *За Вельку Млаку*, коли лишыти треба было тот сьвіт? А кілко грозы в кінчаючых історичний ярус образах *Акция „Вісла", Явожно* - коли з того сьвіта під багнетом гнали?!

Не годен ту описати вшыткого, цілий іконостас. Але преці до творів Василя Мадзеляна вертати будеме не раз. ...Так як од кілкох років вертают, як любуют ся його творами вшыткы сучасны лемківскы выданя.

До достойного Ювіляря мам однесіня особливе. Адже то мойого роду і мій єдносельчан, што не забыл підкріслити в прекрасній дедикациі, даруючы мі книжку з іконостасом, створеном враз братом Семаном (тексты), долголітнім Сусідом на выгнаню. І хоц думаме інакше, часом барз інакше, але преці любов до рідного гнізда маме єднаку. Вельку. І она най буде начальном вартістю.

Мурянка

ДЕЯКЫ ПОДІІ ЗО 450 (?) ЛІТНЬОЙ ІСТРОРИІ КРЕНИЦІ - ч. ІІІ

Креница в XVI столітю была селом дост великым, єдным з найбільшых в мушынскій „державі". На жаль, не знаме гнеска яка была численність креничан в кінци реченого століття. З того часу перетырвали што правда т.зв. „rejestry poborowe" - отже на іх основі В. Бембинек приводит лем приближены інформациі о числі селян в „ключы".

Автор тот пише, же в кінци XVI ст. окрем Мушыны і Тылича в „ключы" было 28 сіл. Жыло ту в тым часі близко 3000 люди. На тій основі вырахувал він, же середньо на єдно село припадало 10 кметів. Рахуючы середньо 5 осіб на родину - отримал, же на єдно село припадало близко 50 селян (1). Автор оцінят лем даны якы могли быти для него доступны, а то акты льокацийны тых сіл (в більшости з XVI століття). Аж з 1668 рока походят докладнійшы інформациі о числі селян в однесіню до каждого села.

Бембинек оцінят, же в XVI ст., коли - як він гварит - „ruch kolonizacyjny był potężnym" (2), в цілым „ключы" жыло бл. 3000 люди, натоміст в XVII столітю, коли „ruch ten ustał" - не знатя одкале взяло ся уж 6000 жыючых в „ключы" люди. (3)

Могло бы ся здавати, же то нич чудного, што за неціле століття люди прибыло другє тілко. Треба лем речы, же єст ту неєдно „але". Інформациі, якы односят ся до XVII століття, походят зо списку маєтку краківскых єпископів, котрий мал місце в 1668 році. Годни сме згодити ся з тым, же єпископ добрі зрахувал свій маєток. Але... Бембинек ни єдным словом не гварит же тот спис оддає лем тото, што остало з лемківскых сіл по війні зо Шведами, де: „Rozpadające się puste zagrody można było spotkać na każdym kroku." (4).

По двох роках воюваня зо Шведами в лемківскых селах остали лем тоты, што не могли іти на війну. В 1657 році хто іщы жыл, тот вернул до села. Не выдає ся можливым, жебы за 11 років жыло в тых селах уж 6000 люди, коли бы ся згодил, же в XVI столітю было іх лем 3000! Новых оселенців уж не было, бо - як приведено - і „кольонізациі" в тым часі не было.

Выдає ся же спекуляциі В. Бембинка были міцно занижены, коли писал о 3000 селян в XVI ст. Быти може, же такє число люди было згідне з теорийом т.зв. „кольнізациі волоской", але не єст до кінця згідне з інчыма фактами. „Inwentarz" з 1668 рока оцінят же в Креници жыє 216 осіб і єст она єдном з найбільшых в „ключы".(5) Згідні зо списом, в 1668 році Креница мала найбільже, бо 25 ланів кметіх, на котрых ґардувало тіж найбільше - бо 59 кметів. Кєд бы сме приняли за Бембинком, же на кажду родину припадат 5 осіб, то в самых кметіх родинах было бы бл. 295 осіб. До того треба бы дочислити родину шолтыса, родину сьвященника, а і деякє число загородників, комірників і халупників. Товды Креница мусіла бы мати більше як 300 осіб.

♦♦♦

Креничане в своім штоденным жытю занимали ся сельскым ґаздуваньом, ховали жывину, пасли уці. Але занимали ся они не лем тым.

Знаме, же уж в XVI столітю была корчма, палярня і бровар (6), а в Солотвинах діяла гута шкла, яка давала 1000 шыб на рік (7). Окрем того был в Креници млин і фолюш (8). Не відомо безсперечні, ци в Креници было єдно зо штырйох трачых колес - якы находили ся на териториі Мушыньского Ключа. „Rejestr poborowy" з 1595 рока гварит о іх числі, не гварит - в якых селах они были. Відомо зато напевно, же лісы в околици Креници были богатым джерелом материялу для трачів. (9) Звертат тіж увагу факт, же креницкы кметі занимали ся выраблянньом ґонтів. Част іх продукциі ішла на потребы мушыньского двору, друга част была презначена на експорт. Двір ґандлював ґонтами, за котры плачено кметям по 15 ґроши од копы. (10) Окрем ґонтів, на експорт продавано рівнож деревяный попіл, смолу, балі і дровно до опалюваня. Транспорт одбывал ся Попрадом і Дунайцьом до Нового Санча і дальше.

Не годен вказати жытя люди на селі без слова о тягарах, якы мусіли они нести (тым барже в февдальных часах). Найбільше місця выпадат ту посьвятити кметям, хоцбы лем зато, же были они найчисленнійшом групом серед селян.

Кметь мал повинности взглядом: єпископа (біскупа) - як властителя „ключа", мушыньского двору і фольварку, шолтыса, місцевого пароха і, за посередництвом остатнього, - православного перемышльского владыкы, о чым завзято молчат вшыткы польскы опрацуваня, але бесідуют джерела (дакус шырше спомнеме о тым в наступній части - при омавляню релігійных обставин „ключа"). Повинности мож поділити на роботизны, десятины і чыншы.

Роботизну одрабляно возячы дровно до трача, вожено і вино з Угорщыны. Обнимала роботизна і працю во дворі - 4 дни піше і 1 ден кінми. В XVII ст. роботизны были замінены на чыншы, якы плачено на сьвято „Trzech Króli", а то „tramowe" - 1 зл., „torowe" - 1 зл. 15 ґр. і за роботизну - 4 зл. Кметь мал тіж обовязок роботизны на шолтысовым - 2 до 3 дни (выняткова 6 дни) в році.

Другого виду роботизны были одрабляны през ціле село. Были то тесельскы роботы, направа дворскых і замковых будівель, фольварку, млина, бровару і 3 корчм. Село мало обовязок оддаваня ґонтів для двору (з лану - 1 копа), букового дровна (1 піптрам з лану) і дровна до опалюваня (4 фуры з лану) і на конец одправляня службы вартовничой, в зимі і в літі - по 10 дни.

Такыма возами транспортувано вино і товары в XVII і XVIII столітю

Треба тіж надмінити о шарварках, то єст повинностях якы тяжыли на вшыткых підданых - а то направа доріг, мостів, язів і гробель млиньскых, направа огороджыня і дахів в мушыньскым замку, як і замковых поміщынь. Число дни шарварку было звязане з числом люди жыючых в селі. В тот спосіб выглядала роботизна кметів.

Десятина обнимала 1 копу вівса з рілі і была оддавана місцевому парохови.

Осібна катеґория то чыншы і інчы повинности плачены пінязми. Част з них приведена была выжше, інчы то: „jarząbkowe z jajcowem", плачене на Великден, „grzywnowe z kuchennem i serowem" - плачене на Св.Тройцю, „kocowe" - плачене през село по 1 зл., „zającowe" - плачене през село по 1 зл.; куры і гуси давано звычайні з 2 ланів - 1 гус і 1 куру. Чыншы за вожыня соли - 200 зл. на рік, „obiedne" - на утриманя єпископіх комісарів або іх взланників в разі іх перебываня в Мушыньскым Кресі (кметь і шолтыс платили по 8 ґроши). На конец, підданы платили на утриманя війска і гарників.

В протязі XVI столітя плачено податок званий „pobarańszczyzna" - од каждых 30 овец давано 1 уцю або барана. В XVII столітю податок тот замінено на чыншы плачены од овец зимовых - по 7 ґроши од каждой уці.

Найбіднійшы в селі были загородникы і комірникы. Першы з них мали штоправда ґаздівкы, але не мали ниякых прав в суспільным жытю села. Комірникы не мали ґрунту - могли єднак ховати худобу (11).

До представленых тягарів, якы были наложены на селян през краківского єпископа, дочынити треба іщы єден - спосіб урядуваня мушыньского старосты. Не все был він згідний з „ordynacyą" єпископа. Часто было і так, же підданы жалили ся за гнобліня зо стороны старосты.

Примірно, в 1647 році єпископ заборонил старості гнобліня підданых. В *„Ordynacyi dla klucz muszyńskiego"* з 1647 рока чытаме медже інчыма:

„A iż się skarżą na częste podróże, na które ich pan starosta wyseła, tedy gdy po sprawach naszych lubo kresu wszytkiego jeżdżą, powinność z dawna taka ich była, którą oni według kolei odprawiać byli zwykli, jako ordynayje antecesorów naszych opiewają, jednak po sprawach starościch jeździć nie powinni, tylko za słuszną nagrodą (...). Ciż poddani i sołtysi kresu naszego muszyńskiego uskarżali się przed temiż komisarzami z strony pieniędzy, iż od nich podatków zwyczajną monetą starosta brać nie chce, a oni skądby inszej dostawali sposobu nie mają, tedy monetą koronną... brać ma p. starosta (...). Pożytków ani handlów, które by były z obciążeniem ubogich poddanych i ciężkością starosta nasz prowadzić nie ma ani powód żadnych obracać po nie (...). Wreszcie, aby starosta ten >... przy tych ordynacyjach... poddanych wszystkich tego kresu zachował i krzywdy im żadnej nie czynił..."(12).

Ординацию тоту треба нам однести лем до економічной стороны жыття в „кресі". Выдана была не лем про гнобленых підданых - тых нихто не жалував. Ціль была така, жебы успокоіти люди штораз барже розгніваных на урядуваня старосты Войцєха Бедліньского.

Ярослав ВОРГАЧ

Література:

1) Władysław Bębynek, *Starostwo Muszyńskie...*, стор. 23,
2) там же, стор. 19,
3) там же, стор. 23,
4) Frank Kmietowicz, *Dzieje Muszyny*, Nowy Sącz, 1995, стор. 22,
5) W.Bębynek, *Starostwo...*, стор. 24,
6) A.Wasiak, *W czasach staropolskich*, [w:] *Krynica*, praca zbiorowa pod redakcją Feliksa Kiryka, Kraków 1994, стор. 189-190,
7) W.Bębynek, *Starostwo...*, стор. 28,
8) A.Wasiak, *W czasach...*, стор. 191,
9) A.Wasiak, *W czasach...*, стор. 191,
10) W.Bębynek, *Starostwo...*, стор. 32,
11) W.Bębynek, *Starostwo...*, ст.36-38,
12) Henryk Stamirski, *Muszyna i jej starostowie do roku 1781* [w:] *Rocznik Sądecki*, tom XII, Nowy Sącz 1971, стор. 59-60.

1947 (3) 1997

ЯРОСЛАВ МЕРЕНА

Але так не буде

Люблю тебе горо,
Горо замаєна,
Бо на тобі росне
Сосна презелена.

Росне там соснина,
Росне яличына,
Зберат по ній грибы
Молода дівчына.

Зберала колиси,
Гнеска юж не зберат,
Єст она в неволи,
Вільности вызерат.

Вызерат вільности -
Як свого милого,
А він не приходит.
Не знати то - чого?

Ой знати то, знати -
Чого не приходит.
Бо сут такы люде,
Ім о нас не ходит.

Они бы хотіли,
Жебы мы згынули,
А они бы горы
До ся пригорнули.

Але так не буде
Покля мы жыєме.
Мы з гір своіх ниґда
Не зрезиґнуєме.

1957 р.

ТОГО СЛОВАМИ ВЫПОВІСТИ СЯ НЕ ДАСТ

ВЫІМОК З МАШЫНОПИСУ КНИЖКЫ О. ЙОАНА ПОЛЯНЬСКОГО „ТЕРНИСТА ДОРОГА СВЯЩЕННИКА"

Выселіня Лемків проходило шлідуючым способом (дотычыт то східньой Лемковины, де о. Й.Поляньскій товды пребывал - ред.„Б"): З кінцьом мая 1947 рока по закінчыню ярніх робіт в поли, в вечерніх годинах являл ся в каждым лемківскым селі загін польского войска під проводом офіцира. Офіцир казал скликати вшыткых селян, котрым оголосил же вшыткы будут выселены і мают быти готовы до одмаршу до годины 6-ой рано. Каждий може взяти зо собом тото што зохце, а вшытко інче остане в селі. На тоты землі нихто уж не верне, вшыткы выіхают в далекы стороны. Не повіл де будут вывезены. Выображано сой як найгірше. Розпочали ся тепер дантейскы сцены. Нарід шаліл з розпукы.

Серед темной, глухой ночы розлюг ся пронимаючий плач, зойк нещесного народа, котрому вторувало жалісне вытя псів і вдаряня сокыр, якыма збивано скрині потрібны до пакуваня добытку. Аж і быдлята в стайнях пронимаючо ревали і вырывали ся з ретязи, перечуваючы свою недалеку долю. Люде шаліли, били головами о стіны, літали як одурены, цілували землю, двигали рукы горі, молили ся. Деякы, приведены до остаточной розпукы, хтіли ся вішати. Был єм наочным сьвідком такой кошмарной сцены. Особисті барз єм пережывал тот болісний стан моіх краянів.

Не в силі єм описати той ночы, як выглядала направду, того словами выповісти ся не даст. Біль за свойом земльом, за горами, за своім добытком і незнана будучніст розрывали на кавальчыкы серце народу.

Цілого добытку нихто не был в стані взяти зо собом. Деякы забирали найменьше потрібны предметы. Єдна жінка, лишаючы вшытко, взяла на плечы стару перину. Інчий постігал зо стіны сьвяты образы, звязал мотузом і зашмарил сой на плечы, а іщы інчий великій стінний зыґар. Люде тратили головы, ставали ся непритомны.

О годині 6-ій похід выселеных рушыл в сторону повітового міста, на колейову стацию, серед гіркых слез і молитвы. Нараз з тисяча груди выдобыл ся голосний і пронимаючий голос пісні до Божой Матері: „Пречыстая Діво Мати руского краю". Серед того сьпіву похід рушыл, о неодолга стратил ся за селом.

На колейовій стациі треба было ждати на приізд потягу три дни. Невелькы запасы пожывліня кінчыли ся. Гроши такой нихто не мал. Третього дня надъіхал потяг.

Выселенців розміщено по ваґонах. Потяг рушыл і іхал з нима до Вроцлава такой місяц. На деякых стациях одчыпляно ваґоны і тримано люди по пару дни. Выголоднілы і перемучены выглядали як люде не з нашой планеты. Словом, окропне і не до описаня.

По місті, во Вроцлаві зачали кружыти поголоскы што на стацию приіхал потяг з дикым племеном. Учытелькы в школах забороняли дітям выходити на улицю, жебы дакотре не стрітило людоіда.

Видячы же вроцлавскій „Caritas" має великы запасы американскых дарів презначеных для бідных, пішол єм до дыректора, кс.Самульского. Представил єм му безвыхідне положыня выселенців і просил єм о даякій для них приділ пожывы з карітасовых запасів. Кс. Самульскі обіцял тото зробити кєд лем згодит ся Ординариюш кс. Мілік. По інтервенциі кс. Самульского в кс. Міліка, зголосил єм ся зас в тій справі.

Кс. Самульскі одповіл: „Nie mogę Łemkom udzielić pomocy, bo Ekscelencja Milik zabronił". Помочы для нещесных люди єм не отримал. В тым часі на торговисках і ріжных пляцах стрітил єм десяткы гандлярок продаючых карітасовы дары. Так заряджувано в „Карітасі" американьскыма дарами.

Выселенці прибыли на вызначене місце доцям вычерпаны зо сил. (...) А же было то кінцьом місяця червця, не пора уж была засіяти поля, а і не было чым, бо выселенці не привезли ниякого зерна, так до іджыня, як і до сіяня. Настали для них смутны часы. Не было што вложыти до ґамбы, розпочал ся голод. Здорівшы нанимали ся до праці в богатшых ґаздів за кавалец хліба, жебы прокормити свої родины, якы працувати не могли. Власний хліб могли істи аж за рік, по засіяню го на осін.

А МІ ЯКБЫ СТО СОНЦЬ ЗАСЬВІТИЛО В ОЧАХ...

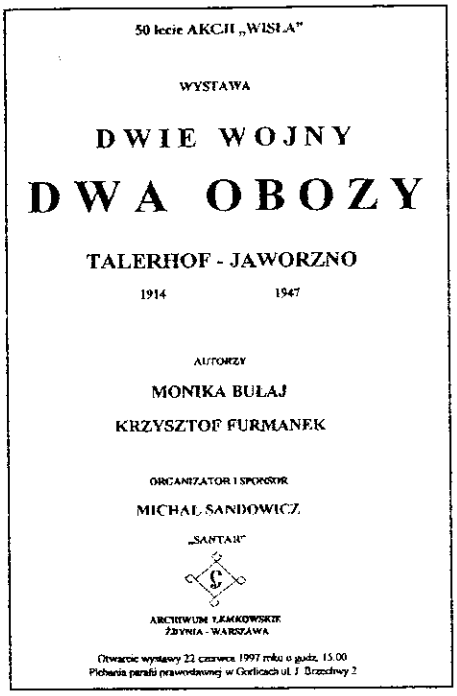
50 lecie AKCJI „WISŁA"

WYSTAWA

DWIE WOJNY

DWA OBOZY

TALERHOF - JAWORZNO

1914 1947

AUTORZY

MONIKA BUŁAJ

KRZYSZTOF FURMANEK

ORGANIZATOR I SPONSOR

MICHAŁ SANDOWICZ

„SANTAR"

ARCHIWUM ŁEMKOWSKIE
ŻDYNIA - WARSZAWA

Otwarcie wystawy 22 czerwca 1997 roku o godz. 15.00
Plebania parafii prawosławnej w Gorlicach ul. J. Brzechwy 2

Лемкы, Лемкы,
станте на коліна,
щыро ся помольме
за всі покоління.

Гын в Талергофі
сосновий ліс
в кости прадідів
глубоко вріс,
там на цмонтері
Русинів квіт,
там наша гордість
на вікы спит.(...)

Тоты рядочкы з пісні Михала Сандовича добрі - так думам - надают ся на мотто до рефлексий на тему выставы, яку в недолгым слові прагну представити.

Мотыв *сосновий ліс* заєдно вертат, жыє в піснях, поезиі, дневниках, споминах о Талергофі, є елементом ліріки, смутной ліріки, котра проникла комірочками почуть до великой народной драмы. *Сосновий ліс* - як *спомин*, як *смуток*, як *вічний сон Русина, Сына Народу*, як *смерт*.

О 33 рокы, якых число явит ся символом (введеным нпр. до драмы А.Копчы *Одтяте коріня*), о 33 рокы - тілко як жыл Сын Єдинородний - вертат по Талергофі геєнна Народу, приходит з іменом: Явожно, оселят ся зас *Під соснами*. Правда, ту товаришат соснам іх неодлучны сестры - березы. *Березы, біленькы, березы,* білы - як *НЕВИННІСТ*.

Але не о соснах, не о березах бесіда іде. О Людях! О людях, з кырви і кости. О людях, котры доєдным членом жывого тіла чули жґніня желізных нігти... люди. Люди - зьвірів? Здичавілой компіляциі натуры? Ні! До біса - ні! Кєд мы уж перешли од ліріки до чыстой прозы, од ностальгіі до реальности, повіджме просто - люди, сотвореных на образ і подобіє...

О тым, што робили люде з людми, бесідує выстава. Выстава зроблена через Люди. Запаленых патріотів чловеченства. І одраз повіджме - выстава, котра є лем маціцьком частичком великой роботы, зберачого труду долгых, предолгых років. Мал єм щестя дакус бывати з Моніком і Кшиштофом, іщы меньше нич дакус - ходити, але уж тота жменька представила мі образ одданя справі чловеченства. Выобразте сой: місяц, два тяжкой роботы, жебы заробити піняз і - в терен... жебы пропустити зароблене, - на подорож, на хліб насущний, а найбільше - на технічний материял, до нагрываня, фотоґрафуваня... Што, хочете мі ввойти в слово? Ні! То не так выглядат як думате. То 5, 10, 20 знимок з єдного листу сперед вісемдесятьох років, старой фотоґрафіі.

А што вказали на выставі в Ґорлицях 22 червця 1997? Як єм спомнул - жменьку посіданого. Але доєдно з представленого то непереціненне джерело нашой траґічной історіі. То репродукциі автентичных листів з Талергофу, ручных вытворів роблених через вязнів: ілюмінаторстых календарів, різб. А ту знимка з процесу о. Максима з 1911 р., а ту репродукция „Obwieszczenia" о выконаню выроку над Сандовичами 3.10.1914 р. в Новым Санчы (натурального формату і кольору - як в каждым припадку). Фотоґрафіі і тексты, фотоґрафіі і тексты. З єдной страны выставничой стіны - Талергоф, з другой - Явожно. По тій, явожняньскій, страні основу выстави творит парунадцет споминів, реляций вязнів. Приближме дакотры з них:

Jan Matijczk, ur. 1917, Śnietnica.

— *Słyszeliśmy, że był pan w Jaworznie.*
On: (płacze) *...tego ja nie mogę powiedzieć... tam było strasznie. Tam była katorga* (płacze)... *za nic. I to Polacy nas tak męczyli* (płacze).
Ona: *Wzięli ojca od dzieci i róbcie co chcecie. Nie tylko jego wzięli.*
On: *Jaśka pamiętam. To był kat.* (...)

Josyf Ferenc, ur.1901, Wysowa.

Aresztowano mnie 13 czerwca 1947 roku, podczas przesiedlenia, żonę wywieźli na Zachód (...), syn miał wtedy sześć lat, jedna córka cztery, druga półtora roku. (...) Bili mnie tam dzień i noc, nauczyli się tego od Niemców. „No, namyśliłeś się, ilu Polaków dałeś wymordować? Ilu ich nie wróciło, coś dał wywieźć?" A od nas żadnego Polaka nie zabrano do Niemiec, ani jednego nie aresztowano w czasie wojny! (...) Sam szef UB zaczął mnie bić prądem. Był wysoki i szczupły, miał tylko gruby głos i oczy takie szare jak kawka. „Siadaj! Wyzuj się! Ściągnij skarpetki!" Przyniósł dwa kable, miały na końcach zdjętą izolację. Podał mi jeden: „Okręć nim sobie wielki palec! Drugi kabel na drugi!" Podszedł do stołu, miał tam skrzynkę z korbką, wielkości radia. Ruszył tą korbką tam i z powrotem, a mnie jakby sto słońc zaświeciło w oczach, naciągnęło, skurczyło i przewróciło na ziemię. „No, namyśliłeś się? Ilu Polaków dałeś wymordować? Ilu nie wróciło z tych, których dałeś wywieźć?" I znów prąd. A ze mnie dym idzie, cały mokry jestem. Jak się nie podnosiłem, to mnie cucili wodą. Gdy mnie cucił kolejny raz, stanął mi na brzuchu i kopał tam, gdzie mężczyzna ma najsłabsze. (...)

W Jaworznie było strasznie, tylko pieców nie mieli. Gdy nasz transport szedł od takiej małej stacyjki do Jaworzna, przez mały sosnowy lasek, na piasku, to wśród drzew było tyle kopczyków... (...)

W obozie do bicia mieli więźniów, kapusiów. Dawali im żreć, wypaśli jak byka, ci chodzili z nahajkami. Najgorzej bił „Jasio" - Jagniszczak. (...)

Тото назвиско повтарят ся в реляциях вязнів, декотры подают його народову приналежніст і місце походжыня. Але мы... не маме уж місця на „дрібниці".

Треба преці повісти іщы бодай пару слів о отворіню выставы. І так - зышло ся дост шувні люди. Защытил подію Його Высокопреосвященство Владыка Адам, одслужывшы передтым архієрейску Службу Божу в місцевій церкви.

Были слова, были подякы. Але то вшыткого мало в обличу повинности. За заховану памят.

Петро Трохановскій

НОБІЛІТАЦИЯ ЛЕМКІВСКОЙ ЛІТЕРАТУРЫ

Маме чест і радіст оголосити, же спілредакторка „Бесіды", Олена Дуць-Файфер, 4 червця того рока оборонила докторску працю, яку написала на Фільольоґічным Выділі Ягайлоньского Університету в Кракові.

Розправа писана была на тему: „Życie literackie Łemków w drugiej połowie XIX i na początku wieku XX". Промотором был проф. др габ. Ришард Лужни. Рецензиі представили: др габ. Павел Маґочий - професор University of Toronto, др габ. Стефан Козак - професор Варшавского Університету і Католицкого Університету Любельского, др габ. Александер Наумов - професор Ягайлоньского Університету і Університету Адама Міцкевіча в Познані.

По отворіню засіданя выділовой комісиі, посьвяченого обороні докторской праці мґр Олены Дуць-Файфер, професор Лужни, як промотор, представил присутнім участникам докторантку і ей наукову біоґрафію. Професор звернул увагу зобраных на тото, же Олена Дуць-Файфер барз сумлінні приготовлювала ся до свойой будучой науковой праці. Приміром того можут быти осягнены през нашу докторантку магістерия:

— з руской фільольоґіі: *Życie literackie Łemków po II wojnie światowej* - промотор проф. др габ. Ришард Лужни (1985 рік),

— з психольоґіі: *Konflikt i współdziałanie - analiza stosunków polsko-łemkowskich* - промотор проф. др габ Збіґнєв Ненцкі (1987 рік),

— з істориі штукы: *Ikona św. Dymitra z Salonik z cerkwi z Czarnej (pocz. XVII w.)* - промотор проф др габ Анна Ружицка-Бризек.

Як видно, Олена Дуць-Файфер од самого початку добрі знала чым ся хоче занимати. Як фільольоґ, як психольоґ, історик штукы. Все справы звязаны з Лемками, іх жытя, історія.

Промотор представил докторантку як барз актывного науковця молодого покоління. Припомнул науковий стаж в University of Toronto (1993-94), як рівнож науковы выіздy до Кыівского Університету (1993) і Університету в Новым Саді (Югославія, 1988), де розвивала свій науковий варштат праці. Авторка докторской праці выголосила до той поры пят науковых одчытів:

— *Twórczość literacka Ukraińców w Polsce po II wojnie Swiatowej,* выголошений на засіданю Комісиі Славянознавства Одділу ПАН в Кракові - 1994 рік),

— *Ukrainian Literature after World War II* - выголошений на семінарії *Chair of Ukrainian Studies University of Toronto* (1994 р.),

— *Łemkowie w Polsce - proces rozwoju świadomości etnicznej, aktualna sytuacja i perspektywy przetrwanie* - выголошений в одділі Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка в Нев-Йорку (1994 р.),

— *Sacrum we współczesnej poezji łemkowskiej* - выголошений на науковым засіданю Zakładu Badań nad Kulturą Bizantyjsko-Słowiańską w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1993 р.),

— *Z problemów współczesnego łemkoznawstwa* - выголошений на науковым засіданю в Кафедрі Україністикы ЯУ (1992 рік).

Окрем того брала участ в дванадцетьох науковых конференциях і симпозиях в Польщы, Словациі, Україні, Югославіі, Англиі - каждий раз выступувала зо своім рефератом.

Олена Дуць-Файфер єст членом медженародных організаций, як Komisja Wschodnioeuropejska PAU, Międzynarodowa Asocjacja Ukrainistów, Carpatho-Slavic Group. Окрем того єст спілредактором „Бесіды", членом Стоваришыня Лемків, членом Стоваришыня „Руска Бурса" в Ґорлицях.

Результаты своіх досліджынь публикує не лем в Польщы, ей доробок то 34 праці поміщены в такых выданях: „Бесіді", „Лемківскій Календар", „Голос Ватры", „Загорода", „Зустрічі", „Magury", „Płaj", „Roczniki Humanistyczne", „Slavia Orientalis", „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze", „Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych" (Польща), „Русин" (Словация), „Народни календар" (Югославія), „Carpatho-Slavic Studies", „Carpatho-Rusyn American" (ЗША).

Дополніньом той короткой науковой біоґрафіі Олены Дуць-Файфер єст ей участ в досліджынях, якы веде над приготовліньом лемківско-польского словника проф. др габ. Веслав Вітковскі.

Выпадат припомнути, же пані доктор занимат ся літературом не лем од стороны науковой, але і сама творит. Свої вершы выдала в збірці *В молитовным блюзнірстві* (1985), мож іх тіж найти в антольоґіях сучасной поезиі.

Др Олена Дуць-Файфер

На выріжніня заслугує факт же Олена, як перша споcеред нашого суспільства написала і оборонила докторску розправу на тему нашой літературы. Так повстала велька наукова робота, де близко 300 сторін посьвяченых єст нашым літератам і іх творчости на просторі парудесятьох років.

Авторка праці в першых словах так представила ціль свойой роботы:

Założeniem przedstawionej przeze mnie rozprawy jest ukazanie możliwie pełnego obrazu życia literackirego na Łemkowszczyźnie w pierwszym etapie jej nowożytnego rozwoju, tzn. od momentu wyodrębnienia się samoświadomości lokalnej na tym obszarze kulturowym ok. połowy XIX w. do czasu I wojny światowej. Rozprawa ma na celu wypełnienie poważnej luki we współczesnym łemkoznawstwie w zakresie kultury piśmienniczej, jakiej dotychczas poświęcono bardzo mało uwagi. Proces literacki przedstawiony został w szerokim kontekście uwarunkowań społeczno-polityczno-kulturowych dziejów Łemkowszczyzny. (...) Zrodzone jeszcze na fali romantycznych poszukiwań ludoznawczych zainteresowanie Łemkowszczyzną przyczyniło się do utworzenia utrzymującego się do chwili obecnej jednostronnego „ludowego" obrazu tego regionu, nie uwzględniającego wywodzącej się z Łemkowszczyzny i ściśle powiązanej z tym obszarem grupy inteligencji zarówno duchownej jak i świeckiej, której działanie twórcze w zasadniczy sposób określiły kształt życia kulturalnego Łemków. Twórczość literacka stanowi istotną część tych dzia-

łań i zdecydowanie zasługuje na uwagę badaczy.

Головна част розправы посьвячена єст презентациі літерацкого матеріалу, якій авторка уважат за найбарже репрезентатывний для характеру жытя літерацкого Лемків в другій половині XIX і початку XX століття. Поділений він на розділы:

1) Шкіцы історично-етноґрафічны,
2) Література споминово - памятникарска,
3) Література релігійна,
4) Поезия,
5) Проза белетристычна,
6) Драма і другы сценічны формы,
7) Література сатырычна і осьвітова.

Авторка піддає літерацкій аналізі выбраны творы з того періоду, порівнує іх, доходит до внесків:

Zarysowanie się i precyzowanie odrębnej przestrzeni literatury łemkowskiej, dostrzeżone już w XIX wieku, w kolejnych etapach jej rozwoju stanie się faktem oczywistym i jak gdyby priorytetowym dla wielu programowo podejmowanych działań literackich. Istotna tu będzie dokonująca się ewolucja języka literatury łemkowskiej - od sporadycznych przypadków występowania dialektu łemkowskiego w funkcji literackiej w XIX w. aż do jego zdecydowanej dominacji wśród innych języków we współczesnej twórczości literackiej Łemków. (...) Pomimo podlegania wielu wpływom zewnętrznym, obcym dla wewnętrznej przestrzeni własnej kultury, literatura łemkowska zdołała ukształtować się jako zjawisko specyficzne, niepowtarzalne, odzwierciedlające w wymowny sposób wszelkie doświadczenia dziejowe, jakie były udziałem tej społeczności na przestrzeni ostatniego 150-lecia.

Працу докторску добрі принято, рецензенты хвалили авторку і ей роботу. Відомо, же каждий з рецензентів мал і критычны увагы - але од того єст рецензент жебы звернул увагу на тото, што зроблено добрі і на тото, што мож зробити іщы ліпше. Так і оддайме ім голос:

Професор др габ. П.Р.Маґочий:

Praca doktorska Heleny Duć-Fajfer jest pierwszą poważną naukową analizą literatury Łemków historycznej Galicji w okresie półwiecza poprzedzającego Pierwszą Wojnę Światową. (...) Nie znam innej pracy na ten temat, która oparta byłaby na tak szerokiej bazie źródłowej. W pewnym sensie, Duć-Fajfer jest pionierem, który umożliwił innym badaczom analizę tego wczesnego okresu w historii literatury Łemków, gdyż autorka odnalazła materiały, o istnieniu których mało kto wiedział. (...) Praca dokotorska Heleny Duć-Fajfer reprezentuje z pewnością najwyższą jakość i zasługuje na nadanie jej autorce tytułu doktora. Powinna ona wraz z jej profesorami i konsultantami na Uniwersytecie Jagiellońskim być skłoniona do zakończenia dzieła, które w przyszłości mogłoby być pierwszym tomem obszernej trzytomowej historii litaratury Łemków.

Професор др габ. А.Наумов:

Doktorantka wykonała tu imponującą pracę - zgromadziła wielką ilość wydań (bo ograniczyła swoje wywody do druków, nie tykając spuścizny rękopiśmienniczej i archiwaliów), przebrnęła przez setki bardzo różnych pod względem artystycznym i językowym tekstów, przybliżyła czytelnikowi treść i problematykę wielu z nich, dając krótkie i celne streszczenia, rozsądnie usystematyzowała utwory, podsumowując poszczególne działy oraz całość prezentacji. W tym aspekcie jest to zarys pierwszej części przyszłego podręcznika historii literatury łemkowskiej. (...) Swoją koncepcję wcieliła w czyn konsekwentnie, wnosząc poważny wkład zarówno do badań łemkoznawczych jak i wschodo- i europoznawczych, ale także wzbogacając samą kulturę Łemków, której przybyła poważna praca historycznoliteracka, pierwsza o tym zasięgu i znaczeniu. Nie wiem, ilu Łemków było doktorami Wszechnicy Jagiellońskiej, ale p. Duć-Fajfer zasługuje na to bez wątpienia. (...) Pragnę podkreślić ogromny wysiłek intelektualny, którego wynikiem jest przedłożona książka. Wielka erudycja, głęboka świadomość metodologiczna tylu skomplikowanych spraw, kompleksowość podejścia badawczego, bardzo dobre opanowanie warsztatu, pełna informacja bio- bibliograficzna i wiele innych zalet całkowicie satysfakcjonują mnie jako recenzenta i jako czytelnika, który zwraca się z apelem o wydanie rozprawy drukiem.

Професор др габ. С.Козак:

Ciekawość recenzenta budzi zwłaszcza obszerny materiałowo, pomysłowy w układzie tematycznym i bogaty w roztrząsania krytycznoliterackie właśnie ów zasadniczy rozdział drugi, poświęcony omówieniu odmian piśmiennictwa łemkowskiego. Zwraca uwagę pracowitość autorki w zbieraniu i gromadzeniu tekstów rozsianych w różnych czasopismach i drukach ulotnych. Te żmudne poszukiwania są tym cenniejsze, że nikt z taką pasja nie tropił śladów pisanego słowa Łemków, jak uczyniła to autorka rozprawy. Załączony w zakończeniu - obok cennych not biograficznych autorów - wykaz tekstów literackich zajmuje 5 stron druku. (...) ...rozprawa doktorska Heleny Duć-Fajfer prezentuje bogaty materiał źródłowy, stanowiący podstawę do daiszych badań łemkoznawczych, które autorka jakby inicjuje w ostatnim podrozdziale „Spojrzenie w przyszłość". Praca wymagała od doktorantki żmudnych poszukiwań bibliotecznych, umiejętności łączenia różnych zjawisk i faktów z zakresu literatury, folkloru, etnografii i myśli społecznej.

Тілко панове рецензенты. Приємні было, коли в Collegium Novum Ягайлоньского Унівеситету повідано тепло о наший докторантці, чути тіж было жыве заінтересуваня науковців - гуманістів лемкознавством.

На обороні были приявны і гості докторантты, в тым найближша родина - мама, муж Марко і діти. Был тіж і пан Василь Курилло - представитель родины заслуженой для лемківской культуры.

Пані Доктор - приймийте щыры ґратуляції! Дякуєме Вам! Долучаме тіж подякуваня Вашым найближшым - за терпеливіст, коли днями-тыжнями не было Вас дома, як жены, як мамы. Дякуєме вшыткым, котры допомогли Вам при доведіню діла до щесливого кінця.

Ярослав Воргач

☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺
☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺
☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺
☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺
☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺☺

P.S.
Як звычайні - де єст Стоваришак, а особливі коли робит дашто велике, там єст і... Обьєднаненко. Бо то такій щырий брат, а відомо - брат брата ни в біді, ни в радости не лишыт. Але о тім може даґде даколи... Кєд уж направду, але так - направду нічого інчого не буде до роботы. **(яв)**

☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹
☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹☹

В ПШЕМКОВІ ДІТИ ВЧАТ СЯ ЛЕМКІВСКОГО ЯЗЫКА

Стараньом Головного Заряду Стоваришыня Лемків од 14 лютого того рока розпочала ся наука лемківского языка в Школі Підставовій Нр 1 в Пшемкові. До наукы приступило двадцетеро діти. Поділено іх на дві ґрупы, молодша - од I до III клясы і старша - од IV до VIII. Не сут то вшыткы, котры могли бы участвувати в науці рідного языка.

Єдным з варунків поставленых през дирекцию школы было забезпечыня учыталя того языка. Головний Заряд СЛ рекомендувал **Наталію Кунцік**, замешкалу в Ленжцах. То, же наука зачала ся од II семестру, а не од 1 вересня 1996 р., выникло з утруднінь поставленых през кураторию в Ліґници. Велькы слова подякы треба высловити для пані Броніславы Ковальской - посол на Сойм РП, за єй стараня, і в Соймі і в Моністерстві Едукациі Народовой. Тіж і для пана мґр Адама Кеарнея, директора школы за то, же остаточно позитивні підышол до справы.

Штож мож повісти о Пшемкові? Єст то місцевіст ґмінна, оддалена о 55 км од Ліґниці. Складат ся з міста, котре має 3359 мешканців і Гуты - 3622 мешканців. Ціла ґміна рахує 9366 люди. До ґміны належат села: Пйотровиці, Шкляркы, Осташів, Кремпа, Ленжце, Карпьє. Якубово і Вількоцін мают школу в Высокій.

Колиси Полякы называли Пшемків столицьом Лемків. Гнеска тото значыня юж ся стратило. Замешкалы ту Лемкы од давна ся з тым погодили. Видно як міцно поступила на тым терені асиміляция. Жыют своім прыватным жытьом, трудны до інтеґрациі. В перетягу 50 років запустили тверде коріня на чужыні. Забыли одкаль прибыли, де мешкали іх вітцьове і де находят ся гробы іх предків. Престали чытати вшытко што писане єст през Лемків і о Лемках, напримір „Бесіда" розходит ся „аж" в двох еґземплярях. Шкода же сут там люде - Лемкы, котры повинни іщы памятати такы села на Лемковині як: Ставиша, Фльоринка, Перунка, Чертіжне, Вафка, Болцарйова ітд.

...А сут деінде люде, котры ціле своє серце дали бы, жебы продолжыти існуваня нашого народу. Жебы мож провадити нормальну науку, потрібны сут до того фаховы підручникы, програмы научаня. Од 1989 рока при Головным Заряді СЛ існує Комісия Народовой Осьвіты. Належыт до ней тыж мґр Мирослава Хомяк, творчыні книжок до наукы лемківского языка. Треба надмінити же вчыня од парох років ведене єст в Устю Горлицкым, де вчыт п. Мирослава Хомяк, в Креници - Петро Трохановскій, Кунковій і Білянці - о. Андрий Квока, Розділю - Мария Шавлюк і в Мальчыцях - о. Михал Шляґа. Головний Заряд СЛ скєрувал писмо до Куратории Осьвіты в Новым Санчы о затрудніня од II семестра того рока п. Мирославы Хомяк на становиску учыталя - методика для лемківского языка.

Інчом справом єст покликаня при Міністерстві Народовой Едукациі Народну Раду д/с Народных і Етнічных Меншости в Польщы. До задань Рады має належати:

Пар. 2

а) консультуваня і дораджаня в справах стретегіі едукацийной політыкы ресорту в обрубі діянь на корыст народных і етнічных меншости (реалізация едукацийных прав меншости і приявніст проблематыкы народных і етнічных меншости в загальній концепциі шкільной едукациі),

б) оцінюваня внесків зголошеных през середовиско народных і етнічных меншости, стосуючых ся едукацийных потреб і консультуваня можливости іх реалізациі ресортом едукациі а тіж пропонуваня проґраму реалізациі тых внесків,

в) моніторуваня реалізациі двосторонніх угод в обрубі стосуючым ся едукацийной проблематыкы,

г) оцінюваня прац двосторонніх підручниковых комісий і реалізация рекомендаций,

ґ) уділ Рады в працах над шкільном реформом в обрубі проґрамовых основ загального научаня.

Пар. 3

1. Членів Рады покликує на період 2 років і одкликує Міністер Народовой Едукациі,

2. Працами Рады кєрує ведучий, котрого Рада выберат спомеджe себе.

2 квітня 1997 р. одбыла ся в Міністерстві Народовой Едукациі нарада делегатів народных меншости. Зо стороны Стоваришыня Лемків выделегуваны были **др Олена Дуць-Файфер** і **мгр Мирослава Хомяк** і ввошли до складу Рады.

Як видите - оформлены маме барз важны справы і неє ся чого бояти, мати якынебуд загамуваня.

Тых што сут заінтересуваны научаньом лемківского языка а не знают як зачати, інформую же в Деннику Устав (Нр 34, з дня 24 марця 1992 р) вказало ся розпоряджыня нр 150 і з него мож ся довідати як орґанізувати науку рідного языка для замешкалых в Польщы народных меншости. Додатковых інформаций уділит Гоковний Заряд СЛ.

До того часу барз мало ся пише в „Бесіді" о вчыню, о школах. Думам же головний редактор не буде мал за зле жебы сте писали як Вы Чытаче видите тот едукацийний темат. —

Ци можеме выйти з того окропного анальфабетызму? Ци треба нам іти до переду? Ци надженеме тото што ся затримало? Ци сами даме рады? Ци сьвященникы не повинни веце анґажувати своє серце для ратуваня того што гыне? Ци лемківска душа юж пропала?

Для тых, котрым одходит лемківска душа приточу слова Ваня Русенка:

Мы бідны, уж з діда - прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!

Мы „ТЕМНЫ", - так гварят „НЕЛЕМКЫ",
То треба ґу сонцю нам іти,
Бо сонце і для нас засьвітит,
Не блудме все вколо потемкы!

І закінчу думком з верша написаного на далекій чужыні, в Канаді през Анну Рытвінскі:

Народе, народе!
Сьвіт о тобі не зна і сам о собі єс забыл.

Митро РУСИНКО

НИКОЛИ НЕ БЫЛО І ХЫБАЛЬ НЕ БУДЕ ОДПОЧЫНКУ

З нагоды 60-ой річниці народжыня, припадаючой на ден 24 марця 1997 рока

выдатному лемківскому діячови, долголітньому учытельови нашой молодежы, одданому церковному діячови, неструдженому Старості парунадцетьох Лемківскых Ватр на чужыні, Членови Ревізшйной Комісиі Стоваришыня Лемків

Пану

Михалови Романякови

погідной осени жыття в многых і благых літах, особистого і родинного щестя, заслуженой пошаны в народі, меньше як дотепер смутку за любом і дорогом колыском дітинства - Лемковином

спізнено, але щыро жычат:

Головний Заряд і Ревізийна Комісия Стоваришыня Лемків та Редакция „Бесіды"

Михал Романяк вродил ся 60 років тому, а докладні 24 марця 1937 рока в селі Фльоринка, на Лемковині. Його няньо, Василь, был ціненым і добрым ґаздом, а мама, Анастазия з дому Ґойдич, добром мамом і женом.

Ріс собі безжурні малий Михал завдякы коханым родичам і добрым колегам, з котрыма бавил ся на горбочках та „камінци". На осмым році жыття пішол до школы, як і його товаришы. Того моменту не міг ся дочекати, а коли сіл до шкільной лавкы, з велькым захопліньом все слухал вшыткого, што оповідал учытель.

Надышол рік 1947. Ґаздове в селі поярували — засіяли ярины, посадили компері і радували ся же будут крас вроды і никому того рока хліба не забракне, а с переднівках юж не буде чути. Але юж під конец квітня, в маі до села доходили чуткы же Лемків выселяют деси в незнаний сьвіт. Каждий однако думал, же його не рушат, же він остане. Михал слухал што старшы оповідали, але сам іщы не розуміл чого ся так діє і за яку кару. В його голові не містило ся тото, же розстане ся зо своіма колегами, зо школом, церквом, горбками, потічками і крячками — котры росли разом з ним.

Але тото, што фльоринчанам не містило ся в голові, зачынало ся ставати правдиве. До Фльоринкы пришло войско і зачало выполняти свої заданя. Зъявило ся і в подвірци Романяків, а в пивници дому воякы зробили арешт, замкли там десятьох хлопів і тримали іх без їдла і питя. Михал юж втовды розуміл што то значыт кривда, та станул в обороні арештуваных. Ходил коло пивниці і — як воякы не виділи — метал до пивниці през вікно скыбкы хліба.

На Фльоринку тіж пришол судний ден — 29 червця 1947 рока. Родина Романяків взяла зо собом тото што і інчы фльоринчане: знарядя, худобу, одежу і меріндю на дорогу. Зо слезами в очах попращали ся з хыжом, рідном земльом і так одышли в дорогу. До Ґрибова. А потім? Бог Сьвятий знає де повезут. І повезли... аж до Михалова. Ту 7 липця 1947 рока закінчыла ся для Михала і части фльоринчанів вандрівка. Нихто не думал же ту остане на все і же ту буде друга Фльоринка.

В Михалові не было школы та, так Михал, як і його колегы не пішли в вересни далі ся вчыти, лем сами бавили ся в школу, хоц не мали книжок. Михала выбрали за учытеля, бо видно было же Михал має до того талант.

В 1948 році в селі отворили школу і Михал пішол до четвертой клясы, а до пятой аж до Тшебниці. Юж втовды учытеле познали же Михал то школяр барз здібний, та пренесли го до пятой клясы. З польского мал все лем пяткы. Учытеле давали Михала за приклад і повідали: „Видите, він дома бесідує інчом мовом, а пише по польскы ліпше як Полякы".

Початкову школу Михал закінчыл в 1951 році і пішол до ліцею. Юж по трьох роках зачал вчыти діти в початковій школі в Желізным Мості. Там учениками были тіж лемківскы діточкы. Для Михала были они велькым скарбом, бо міг реалізувати з нима представліня. З тыма малыма артистами выставил „Мачоху" та пару інчых представлінь, на міру дітячого театру.

Зо Желізным Мостом мусіл ся розстати, бо треба было вчыти украінской мовы в Букувні. Там тіж трафил на лемківскых школярів і далі провадил своє театральносьпівоче ремесло. Были то барз тяжкы часы, бо цензура на нич не дозволяла, але і з тым Михал потрафил собі порадити. А нибы простішы справы? Тіж не были легкы. Авта втовды не іздили, так як тепер, та Михал зроблену дома декорацию возил до Букувны на ровері.

З Букувны трафил до Ярошівкы і там керувал школом в роках 1961-1973. Была то школа незвычайна, бо школяре то самы лемківскы діти фльоринчанів і щавничанів. В тым часі Михал закінчыл Выжшу Школу Педаґоґічну і отримал дипльом маґістра фізикы. Школа в Ярошівці была для Михала райом, бо міг далі реалізувати свої мрии. Ораганізувал ріжны представліня, діти вчыл сьпіванок весільных, та і з нагоды хрестин, кермешу і інчых оказий.

Михал часто ходил по весілях, бо і родину має велькy, а просила го не лем родина. В Михалові, а часто і в інчых селах не одбыло ся весіля без Михала, бо як не запросити такого чловека котрий в каждий справі єст авторитетом, засьпіват церковне, весільне, концурийку, но і добрі знає традиції, звычаі весільны. Зато Михал зо свойом женом Анном сідил такой все на гоноровым місци, бо был старостом. Приємно было для Михала коли выхованкове помагали му сьпівати тоты сьпіванкы, што іх навчыл в школі.

→→→

Пришол час, коли Михал лишат Ярошівку і од 1974 рока зачынат вчыти в Загальноосьвітовым Ліцею в Хойнові, а од 1986 рока іде юж на заслужений одпочынок.

Але для Михала николи не было і хыбаль не буде одпочынку, покля Бог даст му силы. Коли кінчыт ся єдна робота, то глядат собі другой.

Ідучы за суґестиями покійной теты Єфросины Дубец, покійного С.Цьолкы та інчых парафіян, взял собі на голову будову церкви в Михалові. Кажда будова то велькій клопіт, а в тамтых часах — то подвійний клопіт. Михала тото не одстрашыло. Взял справу в свої рукы і за два рокы церков была готова. Але за тоты два рокы Михала барз рідко можна было видіти дома, а коли юж пришол, то і так думками был на будові. Щестя, же розсудна жена ся не сварила, лем іщы дуже му помагала в тым предпринятю. Колиси Михал повідал: *Най каждий робит тото, на чым ся найліпше знає.* Сам знає ся на вшыткым і такой вшытко потрафит зробити.

Незадолго по приізді на Захід зачал тіж колядувати. Памятал як колядували старшы і пішол в іх шліды. З „Вертепу в Карпатах" І.Русенка вынял фраґменты, навчыл колеґів колядок і на Різдвяны Сьвята ходили колядувати. Пізнійше выставил на сцені цілий „Вертеп в Карпатах".

Был тіж організатором церковного хору, а в жакуваню тіж трудно му дорівнати. Як треба, то засьпіват так при сьвященнику православным, як і грекокатолицкым. Та-ж маме спільне коріня.

Вшытко што робил Михал в жытю і далі робит, має своє почесне місце.

А Ватра?

Ватра в Михалові має свою історию. Початкы, то організуваны през братів Горощаків Огниска, при котрых зобраны грали, сьпівали і жартували. З часом пришла потреба організуваня векшой імпрезы і ту зъявил ся незаступлений Михал. Од V Ватры зостал головным організатором, а од X-ой Старостом Ватры. І так до днешнього дня. Сам писал сценариюшы Ватры, творил декорациі, програмы і вшытко што было треба. На Ватрі має тіж сталий програм з дітми.

О заслугах нашого Дорогого Ювілята для лемківской культуры і релігійного жытя можна бы іщы барз дуже написати, але і так не даст ся вшыткого представити.

Наш Ювілят — то прикладний муж, отец і дідо. Разом зо женом выховали на правдивых Лемків троє діти, котры шануют свою віру, мову і культуру. Діти розышли ся по містах, жыют собі добрі і памятают о своіх родичах. Дочекали ся тіж троє внуків, котры мают в собі дідову кров — бесідуют по свому і все берут участ в дітячых грах і конкурсах на Ватрі.

Нашому Дорогому Ювілятови з нагоды 60-ой річниці народжыня жычыме дуже сил і доброго здоровя та дальшых успіхів на культурній і релігійній ниві. Жычыме дуже щестя і радости в родинным жытю.

Ваньо Дзядик

IV СЬВІТОВИЙ КОНҐРЕС РУСИНІВ

ПІД ЗНАКОМ ВЛАСНЫХ ОСЯГНІНЬ І ЗВЕРНІНЬ ДО СЬВІТА

(продолжыня зо стороны 1)

Господарьом Конґресу был пан Ґабор (Гавриіл) Гаттінґер, Ведучий ОРРУМА. Згідні з традицийом Конґресу запросил він за президияльний стіл членів Сьвітовой Рады Русинів, а то: пана Василя Турока - Ведучого СРР і такой Ведучого Русиньской Оброды (Словация), пана проф. др Павла Р.Маґочія - Ведучого Карпаторуского Дошліднього Центра (ЗСА - Канада), пана проф. др Івана Туряницю - Ведучого Общества Підкарпатскых Русинів (Украіна), пана Андрия Копчу - Ведучого СЛ і пана Михала Варґу - Ведучого Руской Маткы (Югославія).

Пан Ґ.Гаттінґер навязал до попереднього Конґресу, якій принял медже інчыма таку постанову (підняту іщы на II Конґресі в Креници), же до IV Конґресу треба выдати антольоґію русиньской поезиі. В звязку з тым пані Наталія Дудаш з Югославіі представила речену антольоґію „Русински - руски пісні", як єй головний зоставитель і директор Вдавництва „Руске Слово".

Трудно описати красу той праці. Єст она так чудово зредаґувана і выдана, же не годен од ней одорвати очи ани рук, кєд єй лем отворити. При творіню того діла з п. Дудашовом спілпрацували: др Анна Плишкова зо Словациі, Петро Трохановскій з Польщы, др Павел Р.Маґочій з Америкы, др Иштван Удварі з Мадярщыны і Василий Сочка-Боржавин з Украіны. Сам тот склад спілпрацівників-консультантів дає запоруку антольоґіі русиньской поезиі на найвыжшым рівни. Без ниякой пресады треба повісти, же повстала книжка, яка єст гідным памятником нашого поетычного слова. Велика чест вшыткым, котрых стараня привели до выданя книгы!

Коли щыры оплескы попращали Наталію Дудашову, пришла пора на оголошыня выників літерацкого Конкурсу ім. Александра Духновича, якого патроном єст пан Штефан Чепа з Торонта. Проф. Е. Русинко і проф. В.Сисак представили результаты Конкурсу. Звернули при тым увагу на высокій рівень присланых прац (шкода же не влучыли ся до Конкурсу нашы, лемківскы творці). Конкурс выграл пан Дюра Папгаргай з Югославіі, а конкурсому премію вручыл пан П.Маґочій.

По тых радісных акцентах мали мы змогу выслухати представителя мадярскых власти, пані Марты Панкучі. Представме жменку з того голосу в „Бесіді", хоцбы лем зато - жебы сполнити однісну просьбу приятелів знад Дунаю, організаторів Конґресу:

Позвольте мі, як цивільному Директорови Міністерства Культуры і Шкільництва Мадярской Республикы од чыстого серця выразити задоволіня нашого міністерства зато, што Сьвітовий Конґрес Русинів проводит ся в Мадярщыні.

Так мі ся видит, што в каждоденній практыці стає ся все більше знаным тото, же політыка нашой власти приділят рішаючу ролю як мож ліпший реалізациі політычных, економічных і культурных прав прожываючых на териториі нашой державы меншын. (...)

Твердо переконана єм, же в Мадярщыні є потреба підтриманя культуры, помочы при науці языка прожываючой ту русиньской меншыны.

Жычу дуже успіхів Конґресови в його роботі.

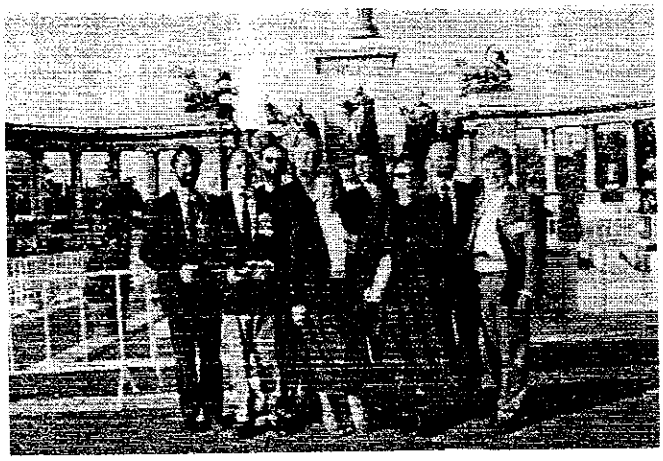

Делегация Стоваришыня Лемків на IV Сьвітовий Конґрес Русинів. Зліва до права стоят: Я. Воргач, А Копча, С. Молодчак, В.Дзядик, М. Хомяк. Е. Міхна (ґіст), О. Дуць-Файфер, Л. Горощак, М. Шкирпан. Член делеґації Я.Барна робит знимку

Медже ґістми Конґресу были і інчы представителі державных власти, в тым і словацкой державы.

Робочу част Конґресу отворило выступліня Ведучого СРР Василя Турока. По ним голос заберали представителі, переважні ведучы делеґаций. Представляли Конґресови осягніня Русинів в своіх державах, але і трудности з якыма приходит ся бороти.

Потім голос заберали ґості Конґресу, м.ін. з Німеччыны, Републикы Ческой, Латвії (Лотвы), Росийской Федераціі, а пак зачали ся выступліня делеґатів і дискусия. В велькій мірі были то приготовлены рефераты, деякы барз вартісны. Думам же в наступных номерах „Бесіды" найде ся місце на дуже інтересуючого матеріалу з той части Конґресу.

Коло 17-ой годины наступила перерва в дискусиі. Конґрес покликал робочы секциі: історичну, літературну, языкову, шкільну і економічну. По так богатым першым дни делеґаты розышли са на вечерю.

В суботу од рана проходила робота в секциях. Найбільше публикы (то ест делеґатів і ґости не заанґажуваных до праці в секциях) зышло ся на роботу історичної секциі. Властиві была то конференция русиністычна, з богатым материялом, не лем історичным, але і социольоґічным і політольоґічным. На жаль, не вшыткы могли в полни выголосити свої рефераты зо взгляду на ограничений час.

Ани не знам коли надышла година 17.30, і ведучий конференцию др Тібор Міклош Попович запросил участників на урочысте одкрытя таблиці упамятнаючой др Антония Годінку (1864-1946) - єдного з найбарже выадатных Русинів Мадярщыны, автора м.ін. „Русиньско-мадярского словника часослів".

Суботній, другій ден Конґресу завершыл ся в Словацкым Центрі Культуры концертом, де выступили родимы як і заграничны ансамблі. О тім, же програм подабал ся делеґатам, свідчыл аплявз публикы, якій товарищыл выступуючым артистам.

В неділю рано наступило продолжыня выступлінь якы были перерваны в пятницю. Голос заберали переважні делеґаты з Підкарпатя. Выступили тіж делеґаты і ґости з Америкы: пан Александер Геренчак - предсідатель Лемко-Союза і редактор часопису „Карпатска Русь" і пан Річард Кастер - предсідатель „Carpatho-Rusyn Knowledge Base", якій заохочувал делеґатів до співпраці в інтернетовій сіти.

Настал момент коли дискусия мусіла ся уж скінчыти, бо час наглил. Передано голос ведучым секций, а то: Д.Папґаргайови (секция літературы), Мирославі Хомяк (шкільна), Иштванови Удварі (языкова), Михалови Турокови (економічна) і Тіборови М. Поповичови (історична).

На конец, згідні з програмом, приступено до одчытаня двох офіциіных документів - „Выголошыня" і „Узнесіня" (ухвалы). IV Сьвітовий Конґрес Русинів в Будапешті перешол до історні.

До стрічы на V Конґресі! Де? Хыбаль Мукачеві на Підкарпатскій Руси, в державі што зове ся Україна. Хыбаль...

Ярослав ВОРГАЧ

з „ВЫГОЛОШЫНЯ"
участників IV Сьвітового Конґресу Русинів

2. Сьвітовий Конґрес Русинів взыват представителів Організаці Обыєднаных Народів і Рады Европы жебы ужыли свого авторитету і помогли осягнути респектуваня людскых прав для Русинів в сенсі европского стандарту кінця XX століття.

3. СКР взыват парлямэнты держав, не територій котрых жыют Русины, жебы приспособили леґілсляґтиву так, штобы мінімалні єден іх посол мал право репрезентувати свою народніст в парлямэнті з уряду, што знане є в парлямэнтарній практыці інчых держав.

5. СКР з пыєтом споминат 50 років треґедиі Русинів (Лемків) Польщы - Акциі „Вісла", жебы тот смутний ювілей служыл як мементо для днешньой і будучых ґенераций. Звертаме ся до державных орґанів Польскоі Республикы і ей представителів, жебы не лем узнали Акцию „Вісла" за акт безправя, але і зробили конкретны крокы для вынагороджыня моральных і матріальных кривд Русинів (Лемків), звязаных зо спомненом акциіом.

7. СКР ухвалил, же V Сьвітовий Конґрес Русинів буде проведений в 1999 р. на Україні, в ґеоґрафічній части бывшой Підкарпатскоі Руси.

В Будапешті, 1 червця 1997

Поміч на выдавництво і внутрішні потребы СЛ

Даровизны на Памятник 50-літя Выгнаня

410. Переґрим Петро (Ліґниця) - 200,- ; 411. Сокач Василь (Роґозьнік) - 10,- ; 412. Ковальчык Ярослав - (Пшемків) - 10,- ; 413. Рыдзанич Олег (Любін) - 10,- ; 414. Барна Адам (Ліґниця) - 50,- ; 415. Горбаль Андрий (Ліґниця) - 30,- ; 416. Вільчацкій Ярослав (Пшемків) - 20,- ; 417. Возняк Лука (Ліґниця) - 100,- ; 418. Ленько Іван (Улєсє) - 20,- ; 419.Кобан Миколай (Пшемків) - 20,-

Вшыткым Офіродавцям лемківскє „Божe заплат"

Конто: ZG Stowarzyszenia Łemków, PKO BP IO/Legnica 10203017-75893-270-1, з дописк. „Pomoc na wydawnictwo"

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ
у справах національностей та міграції

252021 м. Київ, вул. Інститутська, 21/8, тел. 293-53-35; 293-22-07
Р/р в ОПЕРУ Національного банку України 269120278 МФО 300001

"7" жовтня 1996 р. № 13 – 884/2
на №

Віце-прем'єр-міністрові України
І.Ф.Курасу

Шановний Іване Федоровичу!

На виконання доручень Кабінету Міністрів України від 05.09.96 р. № 17626/34 та від 25.09.96 р. № 17626/34 надсилаємо доопрацьований відповідно до зауважень і пропозицій міністерств і відомств "План заходів щодо розв'язання проблем українців-русинів".

Додаток: згадане на 5 арк.

З повагою

Перший заступник Голови В.Трощинський

ВЗЯТО НА КОНТРОЛЬ ПІДЛЯГАЄ ПОВЕРНЕННЮ

28 ЕКТ 10 -7 11 ЦБ
Вик. Шевченко А.А. 293-38-39
ЕКТ 17626/34

ПЛАН ЗАХОДІВ
щодо розв'язання проблем українців-русинів

1. Чітко окреслити і задекларувати, базуючись на положеннях Конституції України, зокрема її статті 2, позицію Української Держави щодо безперспективності ідей відокремлення чи автономізації Закарпаття на будь-який основі — культурній, етнічній, адміністративно-територіальній тощо. Покласти на посольства України в Словаччині, Чехії, Угорщині і Польщі організацію серії публікацій у ЗМІ країн перебування щодо позиції України в питанні русинства. Забезпечити посольства України в зазначених країнах необхідними для організації публікацій матеріалами.

Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Національна академія наук України.

1996 рік.

2. Здійснити систему заходів, спрямованих на зміцнення позицій українськості Закарпаття (мова, культура, добір кадрів та ін.), інтеграції його населення в соціально-політичний та духовно-культурний простір України. Створити міжвідомчу групу, на яку покласти координацію діяльності міністерств і відомств у цьому напрямку.

Міністерство культури і мистецтв України, Міністерство освіти України, Закарпатська обласна держадміністрація.

1996-1997 роки.

3. Запобігти проведенню локальних референдумів з метою виявлення „самоідентифікації" українців Закарпаття (русини чи українці), зважаючи, по-перше, на наукову некоректність постановки такого питання в принципі і, по-друге, на живу традицію давньої самоназви „русин", що може вплинути на результати такого опитування та подальшу політичну інтерпретацію його наслідків (проведене у Східній Словаччині подібне опитування дало так звані „законні підстави" для визнання русинів Словаччини окремою нацією).

Закарпатська обласна держадміністрація.

Постійно.

5. Провести наукову експертизу і внести необхідні уточнення до проєктів Переліків національностей і мов України з метою розробки на цій основі остаточного варіанту Словників національностей і мов України.

Національна академія наук України, Міністерство статистики України.

1996 рік.

6. Здійснити наукові розробки з наступним широким висвітленням етнічних, лінгвістичних, культурологічних та політичних аспектів історії українців-русинів Закарпаття як складової частини історії українського етносу.

Національна академія наук України, Міністерство освіти України.

1996-1997 роки.

7. Використовувати повноваження, які надаються органам місцевого самоврядування згідно з розділом XI Конституції України, а також Законом України „Про засади місцевого самоврядування в Україні" (після затвердження його Верховною Радою України") з метою вирішення мовно-культурних проблем регіону в рамках компетенції органів місцевого самоврядування Закарпатської області.

Органи місцевого самоврядування Закарпатської області, Закарпатська обласна держадміністрація.

Постійно

8. Здійснити систему заходів щодо ідеологічної, матеріальної, кадрової і культурної підтримки українських громад Східньої Словаччини, Угорщини, Румунії, Югославії, Польщі відповідно до сфери своєї компетенції.

Міністерство закордонних справ України, Державний комітетет України у справах національностей та міграції, Міністерство культури і мистецтв України, Міністерство освіти України, Міністерство інформації України, Товариство „Україна".

1996-1997 роки.

9. Розширити подачу в засобах масової інформації матеріалів про Закарпаття, акцентуючи увагу на тому,що цей регіон є споконвічною українською землею, а місцеві українці — невід'ємною складовою частиною української нації.

Міністерство інформації України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України.

1996-1997 роки.

10. Здійснювати попереджувально-роз'яснювальну роботу з лідерами та активістами руху „політичного русинства", спрямовану на запобігання розширенню його впливу та недопущення створення політичних структур з чітко вираженою сепаратистською спрямованістю. Застосувати до членів незаєрестрованого обласного „Товариства підкарпатських русинів" та створеного ним „тимчасового уряду" відповідні норми чинного адміністративного та кримінального (ст. 187-8 КК України) законодавства. Застосувати заходи адміністративного впливу щодо функціонерів зареєстрованих на території області районних і міських осередків „Товариства" (мм. Ужгород, Мукачево, Свалява) у випадку порушення ними вимог Закону України „Про об'єднання громадян".

Генеральна прокуратура України, Міністерство внутрішніх справ України, Закарпатська обласна держадміністрація.

Постійно.

Пропущено 4 п. о „координації вивчення проблем русинства".

BÉLA ILLÉS

RAPSODIA KARPACKA

Greckokatolicki ksiądz w Szolyvie, Dudicz, był tęgim, wysokim, już niemłodym mężczyzną. W czarnej brodzie widniało niemało siwych włosów. Oczy jego błyszczały jak w gorączce. Mówił głośno, prawie krzyczał. Kiedy mówił „trzeba kochać naród", to aż zgrzytał zębami. Był, nie wiadomo czemu, taki rozdrażniony, że nic nie widział i nic nie słyszał. Być może, iż nawet nie zauważył, że leżałem skurczony na kanapie.

— Doktorze, niech pan sięgnie do statystyki! Nawet nasze urzędowe dane jasno wykazują, że prawie połowa ludności Szolyvy to Rusini, a Węgrzy stanowią tylko jedną czwartą. Gdybyście wy, Żydzi, nie podtrzymywali Węgrów...

Podczas rozmowy wpadał nieraz w taką wściekłość, że walił pięścią w stół.

— Pod słowem „miłość ojczyzny" Węgrzy rozumieją ucisk wszystkich nie-Węgrów! Wolność w ich pojęciu jest to wyjęcie spod prawa wszystkich obywateli nie mówiących po węgiersku! A wy, Żydzi, podtrzymujecie taką miłość ojczyzny, taką wolność! Czyż nie jest tak?

Kiedy i na to wuj Filip nic nie odpowiedział, pop rusiński zniżył trochę głos:

— Mnie interesuje jedno: dlaczego Żydzi stali się Węgrami?

Wuj Filip przymknął oczy, jak gdyby czciał zebrać myśli.

— Dlaczego Żydzi stają się Węgrami? Z różnych powodów. Oto na przykład dziadek tego chłopca — tutaj wuj wskazał na mnie — poczuł się Węgrem na polu bitwy, kiedy Węgrzy bili się o wolność. Syn jego, a ojciec tego chłopca, urodził się już Węgrem. O Bar-Kochbie on nigdy w życiu nie słyszał i ubóstwia Rakoczego. Wnuk jego, ten oto chłopiec, czuje się przede wszystkim Węgrem, a potem dopiero człowiekiem. Wszystko, co wydaje mu się dobre, piękne, sprawiedliwe — uważa, że jest „węgierskie". Ale są i inne przyczyny. Są i tacy Żydzi, którzy uważają siebie za Węgrów, dlatego że być Węgrem na Węgrzech jest rzeczą wygodną. Stać się Węgrem tylko dlatego — to nikczemne. Ale dzieci tych Żydów rodzą się już Węgrami i szczerze wielbią Rakoczego i Kossutha. Wasza wielebność powiada, że Węgrzy uciskają inne zamieszkałe na Węgrzech narodowości. To nieprawda. Nie narów węgierski, lecz obszarnicy węgierscy uciskają rusińska, słowacką i rumuńską biedotę, oni również uciskają i węgierskich biedaków, wraz z rumuńskimi, żydowskimi i innymi bogaczami. Ojciec ponadto upraszcza to zagadnienie — mówi „Węgrzy", Żydzi". O jakich to Żydach mowa? Czy o żydowskich bankierach, czy o żydowskich drwalach? Bankier żydowski zawsze idzie z tym, kto broni jego pieniędzy, biedak zaś żydowski — z tym, kto walczy o lepszą przyszłość!

— Cała rzecz w tym, doktorze — przerwał wujowi rusiński pop — na kogo Żydzi oddadzą swoje głosy?

— Proszę mi wierzyć, wasza wielebność, gdyby to ode mnie zależało, węgierski, żydowski i rusiński robotnik głosowaliby razem. Lecz niestety, to ode mnie nie zależy.

Kiedy Dudicz wyszedł, wuj Filip usiad przy mnie:

— No, Geza, czy słyszałeś nasą rozmowę? Co na to powiesz?

— Jestem Węgrem, wuju Filipie,

— Wiem — powiedział wuj bardzo poważnie. — Ale czy nie myślałeś kiedyś o tym, że Węgrzy bywają różni? Na przykład hrabia Schonborn także jest Węgrem. Jest nawet członkiem węgierskiego parlamentu. Posiada pięćset dziesięcin ziemi. Jego parobek jest również Węgrem. Ma czworo czy pięcioro dzieci, które głodują. Jesteś Węgrem? Dobrze. A czy ty wiesz, że żydowskiego robotnika mówiącego po węgiersku za Węgra uważa tylko węgierski robotnik? Kiedy żydowski robotnik żąda od swego chlebodawcy podwyżki płacy, ten wymyśla mu od „Żydów". Bogaty Żyd istotnie pije razem z węgirskimi panami, ale jeżeli chłop narzeka i bun-tuje się, węgierscy panowie wskazują natychmiast na swoje-go współbiesiadnika: „Oto lichwiarz, który z was skórę drze". Póki istnieje lichwa, eksploatacja i ucisk, póty po-trzebny jest kozioł ofiarny. A do takiej roli najlepiej nadaje się Żyd. Dlaczego?

W tym miejscu wuj Filip zamilkł.

— Jakiż ja jestem niemądry! — powiedział po krótkim milczeniu. — Wciąż zapominam, że jesteś jeszcze dzieckiem. Czas iść spać synku.

Położyłem się spać, ale długo nie mogłem zasnąć. Miałem takie uczucie, że choć jestem dumą drugiej klasy szkoły w Beregszasz, jednakże wciąż odkrywam rzeczy, których nie rozumiem.

Na drugi dzień wieczorem wuj Filip zapytał mnie:

— Co dzisiaj robiłeś, Geza?

— Poprosiłem Mikołę o przebaczenie.

Wuj Filip pogładził mnie po głowie:

— Ministrem nie będziesz, wbrew temu, co myśli twój ojsciec, ale mam nadzieję, że zostaniesz prawdziwym człowiekiem.

Na dwa dni przed wyborami przybył do Munkacs oddział żandarmów dla wzmocnienia miejscowego garnizonu.

W przeddzień wyborów na rozkaz naczelnika powiatu zatrzymano czterdziestu sześciu „rusińskich kłusowników".

W wyborach większością dziewiętnastu głosów zwyciężył kandydat węgierski.

Następnego dnia po wyborach naczelnik powiatu kazał zwolnić wszystkich kłusowników. Żandarmi z Munkacs pozostali w gmachu szkoły w Szolyvie jeszcze przez cztery dni.

Bar-Kochba — вождь повстаня палестиньскых Жыдів против Римлянам в роках 131 - 135.

Dziesięcina — десятина, — міра землі рівна 1,09 га.

Munkacs — днес Мукачеве. Інчы мадярскоязычны назвы місцевости - смотр в попередніх номерах „Бесіды".

ПЕТРО МУРЯНКА

ОПИСАТИ ЖЫТЯ

(выімкы)

Мама тіж мали імено Сандра. Не спомнул єм о тым скорше, бо не гварил єм до них по імени. В одріжніню од тет, маму має ся лем єдну, адже неє потребы користати з імена. Дост повісти: Мамо.

Мама кохали нас барз. Вшыткы мамы кохают, може окрем тых, котры не кохают, але поза тым - вшыткы. І вшыткы родят ся зо серцьом, і вшыткы серце мают. Жены можут не мати серця, матері мают. Нашы Мама мали барз велике серце, бо мали велике жытя, а серце є залежне од жытя. Кєд бы нас вродили товды, коли мали на тото час, може бы нас лем - так як ся кохат - кохали, але же Мама встигли нас породити, зато кохали нас барз. Так направду, то може і не до чыста встигли, бо хтіли нас вродити бодайбы кєлькоро, жебы нас было як в правдивым лемківскым домі, хоц го уж не было. Барз хтіли мати великій сьпіваючий дім, але ввошол до головы тот шум, не такій як шум ґучка на Воєнным, на потічку з Переліск, але такій шум - як гук Сохова по великій зливі. І хоц вышол з головы, як ввошол, хоц минул, як приходит і проходит бурья, хоц чепец зас полний был густых як колиси, чорных волосів, преці не вшытко, што проходит, ся вертат.

Сандру оддали в двадцетым другым. Мала уж вісемнадцет років, адже час был жебы престала заплітати косу. Оддали ю за Осифа. Был од ней старший двадцет років. Сандра поплакувала, бо хоц по війні хлопців было меньше, дост іх преці іщы остало, неєден кукал під іздебком Сандры, неєден - з тых найсьмілшых приходил до хыжы Митра Лозиняка, діда по кудели. Але рокы были тяжкы. Осиф был шолтысом і ґу тому мал гардий кавалец поля в сусідстві. Сандра поплакувала. Воліла ся уж была оддати за Йошку Ґріншпана, што так гарді сьпівал і лем ю брал до танця. Він бы ся і окрестити для ней дал, бо такій уж был. Все з нашыма. Старий Ґріншпан ходил з дівками до Ґрибова, до Бобовы, повеселити ся в своім товаристві, а Йошко - лем з нашыма. Оддала бы ся за Йошку, хоцбы го старий Ґріншпан за шамеса мал, хоцбы му не записал ани тени од меноровой сьвічкы. Але оддала ся за Осифа - вдівця, котрому перед шлюбом і по шлюбі двоіла. Хоц похлипувала, вышла за Осифа. Бо так казали.

Преанцикрист то был хлоп, тот Осиф. Хоц мал молоду жену, і так спал зо сестром небіжкы першой жены. І нияк ся з тым не таіл. Оповідалу мі о тым мама уж барз пізно, уж на остатній постели, уж коли был єм без мала такій сивий як они сами.

— Нераз думала єм — гварили — возму заварю кропу до велького горця і вылію на іх природжыня, акуратні товды, коли будут найбарже горячы.

Але на заварила Сандра кропу і не выляла на горячы природжыня. Іх ґжыня мож было знести, адже не кохала мужа. Не до знесіня было тото, же коханиця паношыла ся як бы была ґаздыньом. Паношыла ся за дня не меньше як в ночы. А Осиф ходил пышний як Соломон, хоц тамтот мал жен а жен, і был до того царьом і мал благословены не лем жены, але і наложниці. Осиф ходил пышний, як кєбы кіся ґылтнул. Привык до того, а і люди призвычаіл. Адже спал зо шваґєрином іщы за небіжкы, котра - як гварили - більше з жалю як з немочы зышла з того сьвіта. Сандра не думала іти з жалю за ньом. Але не заварила кропу. Выгнала лем статок під Убіч, напасла і ґу вечеру зогнала до свого недавного, вітцівского обыстя. Як не підскакувал Осиф, як не ґалякал попід вікна, Сандра уж ся не вернула.

Мала свій ґрунт по вітци, на Воєнным. Там братя помогли ся ій поставити. Найбільше помагал Ярослав, бо был хворий на сухоты і зато свобідний. Встигнул схіснувати свої златы рукы для улюбленой, наймолодшой в хыжы Сандрусі, нич пішол спати на Горбок.

Владимір тіж помагал, але більше головом. Од маленька заєдно чытал. А то сідил в Чытальни Качковского, а то, уж пізнійше, при своіх книжках, на котры пінязі присылал му з Америкы брат Укач. Іщы пізнійше вчыло уж жытя, велька війна, італияньскій фронт, річне вылежуваня по шпытялях, од Любляны по Темешвар і тисячы розмов з найрозмаітшыма людми. (...) По війні помагал Владимір творити Фльориньску Республику, як старий австрийскій фельдфебель, проводил гоноровій варті ей власти. Выбрал го сой сам президент Ярослав Качмарчык, котрий преці знал го од маленька, бо походил з Білцаревой, ту ся выховал. Іл Владимір з неєдного пеца хліб, знал сой радити і в сандецкым суді, кєд там Осиф позвал Сандру. Взял Владимір - правда - адуката, бо Осиф то не хоц-якій ґазда, до того шолтыс, але і адуката взяти, треба знати - якого. (...)

Поставила ся Сандра на Воєнным. З великом кырвавицьом. Але як же ту красні было! Кєд зышло сонце, деси одтамале, знад Руского Устя, спонад устяньской Гомолі, його проміня одбивало ся од воєнчаньскых ялиц і сідало на самым повдірци... Боже, ци дал єс дакому іщы такє тепло, такє своє, найтеплійше тепло?

Видно одтале было ціліцьку Білцареву. Кєд лем роззеленіла ся яр-весна, село выглядало як велькій великодній кіш, прибраний барвінком. А кєд заквитли черешні, прибрала ся Білцарева як молодиця до шлюбу, фальбанками ся сперла перед кіпчастым Ділом, зашелестіла сполніньом попри самій церкви. Як молодиця до шлюбу... Боже, кому не дал єс іщы такого тепла, о кым єс забыл? Рокы ідут, втічут як водичка Переліскаміи, як вода Білцарками до Білой фльориньской, а Ты, Боже?.. Ні, Ты Великій, Ты Добрий, Ты Справедливий. Піду, повызьвідую Твойого Сьвятого Псалтыря, може не сплынут тоты рокы, так - до чыста, до цна? Піду, назберам велькій кіш малин, і полечу горами... і зьвідам, што повіст мі Псалтыр...

І погнала мама горами, през Убіч до Камяной, понад Берест, Копчову, просто до Креиці, до Цапка, з кошом малин - жебы повіл ій вшыткo ЄЙ, записане в Псалтырю...

— Пришла єм — повідат, а я слухам похылений над Єй заголовком — пришла єм пред Цапків дім, а там народа... молоды, старшы, і іщы старшы. Кулявы, горбаты, покривлены, зогнены го двоє... І вшыткы з полныма кошами. „Боже — подумала єм — ци то заправды тілко недолі на тым сьвіті? Што я ту роблю, молода і здорова?" І уж єм мала одыйти. Не зато, жебым не вірила Сьвятому Псалтырьови, але же недоля моя здала ся мі таком маленьком. Смутном, але преці - таком маленьком. І товды вышол Цапок і вызьвідувал вшыткых одкале пришли. І закликал жену з Явірок, бо была з найдальша, а потім мене...

„Я, я..."

„Нич не гвар, жено, отвор Псалтыр."

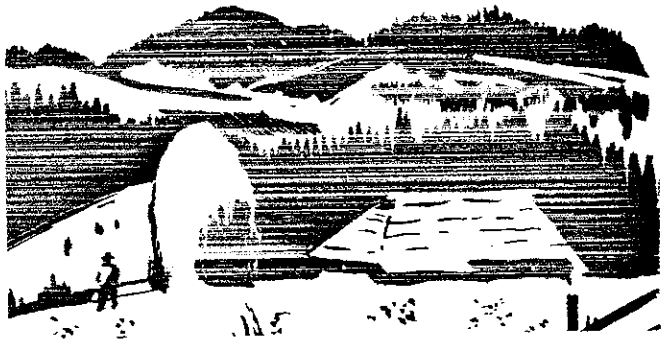

Рукы мі тремтіли, краї Псалтырьовых карток аж пекли опушкы пальців. Отворила єм. Цапок лем на малий час ся задумал і рюк:

„Вельо уж перешла єс, жено, і дуже іщы перейдеш, але доховаш ся двох сынів, і знати іх будут люде."

І не взял моіх малин, хоц враз з кошом хтіла єм лишыти. Казал іх продати панам на „дептаку". І казал жебым сой купила гарду тебетівку, до церкви. І продала єм малины, нич єм до „дептака" дішла і купила єм крас тебетівку - вшытко як казал. І полетіла єм горами... як бым землі стопами не дітхнула, як бы мі крыла соколі припял Добрий Бог... „Доховаш ся двох сынів..." Ани-м ся не спостерегла, а уж єм была на Воєнным.

Кохали мама Воєнне, барз кохали, тужыли за Воєнным преокропечні. І з того коханя, з того тужыня зродил ся в голові тот велькій шум, більший од гуку Сохова в час великой бурьі.

Няньо хыбаль не знали так тужыти. Они сами все были як тот Сохів, як буря. Заєдно гырміли, заєдно гнали, мало ім дня было. Не міг єм ся іх діждати. Жебы мя взяли на коліна, жебы зачали оповідати. О Жыдах, о Циґанах, о дзядах фафрындзятых і як ім хлопці на пакіст робили. Кєд оповідали - нашлідували своіх героів, лишали свій голос і выповідали тамтых голосом, каждого тембром, писком, заікніньом. Кєд оповідали о лісі - зас чвирликали, кукали, гукали. Кєд сьпівали, красні сьпівали, было в тым тілко веселости, радости. Было того вшыткого тілко і так - як бы то ся діяло направду, в тым далекым краю, о котрым оповідали. Як бы нич, а нич ся не змінило. Мама сьпівали хыбаль іщы крашше, кєд уж сьпівали, кєд вернул ся такій час. Але в маминых піснях был лем смуток, од рана до вечера - лем смуток. Так як бы на тото вшытко, што наоповідали няньо, легла гмла, тяжка, вільгітна гмла, на цілий ден, од рана до вечера. Хыбаль видимо за тяжка, за вільгітна для мя. Товды... Товды акуратні, кєд приходили домів няньо, з поля, з ліса, з Любіна - де заєдно ходили піше, а потім ровером, так єм ждал, так барз чекал - жебы мя взяли на коліна і засьпівали, так як бы ся таляры сыпали, блискаючы, чеберкаючы:

Іванку, Іванку, збійницкій Іванку,
Тилі-с рочкы ходил - де-с піняжкы поділ?

Єдны єм прогулял, другы єм пропиял,
Треті єм під липку зелену закопал...

Не годен єм вам повісти - де єм запамятал тоту сьпіванку, хоцбы - тоту. І при тым - за далеко єм ся хыбаль загнал. Бо нияк єм іщы не в Чмелю, іщы в Пархові тілко остало, ойо-йой - кілко остало, кілко ся стало. Може не вшытко, ачий не вшытко, може аж і цілком мало запамятал єм сам. Але преці є тото во мі, і буде все. І мушу вам тото повісти, но бо - мушу!

То было на Великден, в перший Великден на тій земли. А же Великден всяди є великій (преці зато ся так і зове), пішли мама з кошом до церкви, до Михалова. До той церкви, зробленой з корчмы, там де арматньом гільзом дзвонили. Пішли мама до церкви, бо треба было посьвятити тото перше великоднє ідло, але бодай іщы барже зато, же тужыли за сьвятыньом, за тым сьпівом великым *Христос Воскресе*, котрий вырве ся з людскых душ і поплыне горами... Ні - не горами, уж не горами, але преці - поплыне. І прикличе, ачий прикличе надію - же **вшытко** може ся одродити. Христос воскрес, і кєд взріт, кєд почує, же і ту - на тій далекій, недобрий земли не забыли мы о Ним, напевно даст надію, злеґує ей больови, возме з головы тот велькій шум, як гук Сохова в час великой бурьі.

До Михалова было добре двадцет кільометрів. Пішли там мама з тетом Сандром і з великодніма кошами. Пішли піше, бо няньо іщы не купили Кубы, ани дідо Штефан Ґнядого. Запрягли бы може до воза Лысаву і Стияну, хоц преці николи до такой дорогы йі не запрігали, лем до поля. Але Лысава уж была хвора, слезила і кєд бы знала бесідувати - повіла бы напевно же і она в голові має тот великій шум. А, по другє - што бы повіли тоты, но - тоты, не знам як іх назвати, кєд бы виділи же „Русіны" коровами до церкви на Великден ідут... Пішли обі Сандры лісовыма дорогами, през Нову Вьєсь, през Чмель. Ту, в половині дорогы, знали мама же стрітят брата Владиміря і іщы дуже нашых з кошами. Але уж по парох кільометрах черевікы вказали ся барже кісны нич были. І великодній кіж вказал ся барже тяжкій нич был. І до того іщы - тот великій шум... І не застали уж Сандры Чмелян, не діждали ся Чмеляне іх, пішли пред нима до Михалова. Бо преці - якже ся спізнити витати Христа Воскресшого. Ішли Сандры самы, крок по кроку, шторaз коротший крок по шторaз коротшым кроку. Здоровы, молодшы о тринадцет років тета Сандра помагали мамі, брали, бодай на час, мамин кіш, наш кіш. Але і так оставали шторaз кіснійшы черевікы, но і - тот шум. І коли мама черевікы зняли і ішли босо, остал іщы - тот шум... Боже - мышлю собі днес - чом был єм іщы такій малий, чом мал єм лем вісем місяци, чом не міг єм кричати: *Ты велькій-малий, хамскій сьвіте - чом так мучыш мою Маму, чом взял єс, выдер Ій - Єй теплу деревяну церков і женеш Ю до одрапаной, студеной камінной корчмы, женеш ю тій далекій, чужий, паскудній земли... Кєд бым так міг, ты велькій-малий, хамскій сьвіте, кєд бы мої ручкы не были такы немічны, выдрапал бым ти очы - жебыс соня не виділ, выдер бым ти язык - жебыс ним не творил клеветы. Уха... Уха бым ти лишыл, жебыс чул - што ти повісти мушу. Жебыс чул тото, тяжкє як камін, зотхніня мойой Матері...*

Пришли Сандры до Михалова коли арматня гільза давно уж оддзвонила Воскресшому Христу, пришли коли кінчыло ся уж долгє великоднє богослужыня. Але на сьвячыня пасок іщы встигли. Гварили мама, нераз мі повідали, же іщы остало кавальчык той дорогы, але кєд почули тот сьпів, тот великій сьпів *Христос Воскресе*, вшытко перестало боліти, а ногы понесли - так як колиси тамтом давном дорогом, з Креници на Воєнне. І што мі повісте? Заперечыте може? Ні, не заперечыте - же Христос, Тот Котрий Воскрес, є Великій, і же дає надію і же... Боже - як велика є віра, як дуже знести може чловек, котрому віра остала...

Л ✉ И ✉ С ✉ Т ✉ Ы

Милий Петро,

Барз ми жаль же єс не пришол на Конґрес та сме ся не могли видіти. А не лем же сме ся не могли видіти і побесідувати, але єм ти не могла і особисті вручыти нашу спільну книжку поезиї. Правда, я ти ю післала вашом делеґацийом, але воліла бым особисті. Но, але кєд уж так, товды барз єм нетерпляча чути ци ся ти подабат, ци єс задоволений і ци єм не погрішыла коло антольоґійной части. Невыповіджено мі жаль, же єм не мала веце фотоґрафій авторів з Полщы. Ґатинґер ти передал мою просбу? (за пізно! - П.Т.) *Могло быти іщы крашше.*

Тераз, кєд книжка пред нами, хтіла бым ти іщы раз подякувати за дорогоцінну поміч і участнуцтво в роботі. Без тебе бым не могла тот проєкт привести ґу кінцьови. Окрем того барз єм щеслива же Лемкы мают такых выдатных поетів і я особисті пережывала, коли єм робила при книжці. Вір мі, же не бесідую того з куртуазиї. Вельо єм ся навчыла при твоій помочы о вашій прекраснїй літературі. Мушу тя похвалити, же ся мі твоє вступне слово найбарже подабат (враз з Маґочийовым).

(...) Я заплянувала же бы сме орґанізували велику промоцию в Югославіі на осін, так жебы пришли і гості зо заграниці. Барз бым ся тішыла, кєд бы і ты обовязково нашол час прийти до Рускоґо Керестура, напевно даґде в жолтни. (...)

Жычу ти вшыткого найліпшого і жебы сме ся виділи на осін. Іщы раз ти найщырше дякую.

Наталія Дудаш
Новий Сад

Redaktor Naczelny - „Besida"

Zwracam się z uprzejmą prośbą (...) o całoroczną prenumeratę wydawnictwa „Besida". (...) Jeżeli w Pana posiadaniu są również inne wydawnictwa, również proszę o przesłanie. (...) Interesują mnie te zagadnienia, ponieważ mój ojciec Michał Sirak i dziadek Piotr Sirak pochodzą z Czarnego. Bardzo proszę o przychylne potraktowanie mojej prośby. Życzę powodzenia i sukcesów. // Z wyrazami szacunku,

Jerzy Sirak
Hajnówka

З ВЫДАВНИЧОЙ ПОЛИЧКЫ 🗁 З ВЫДАВНИЧОЙ ПОЛИЧКЫ

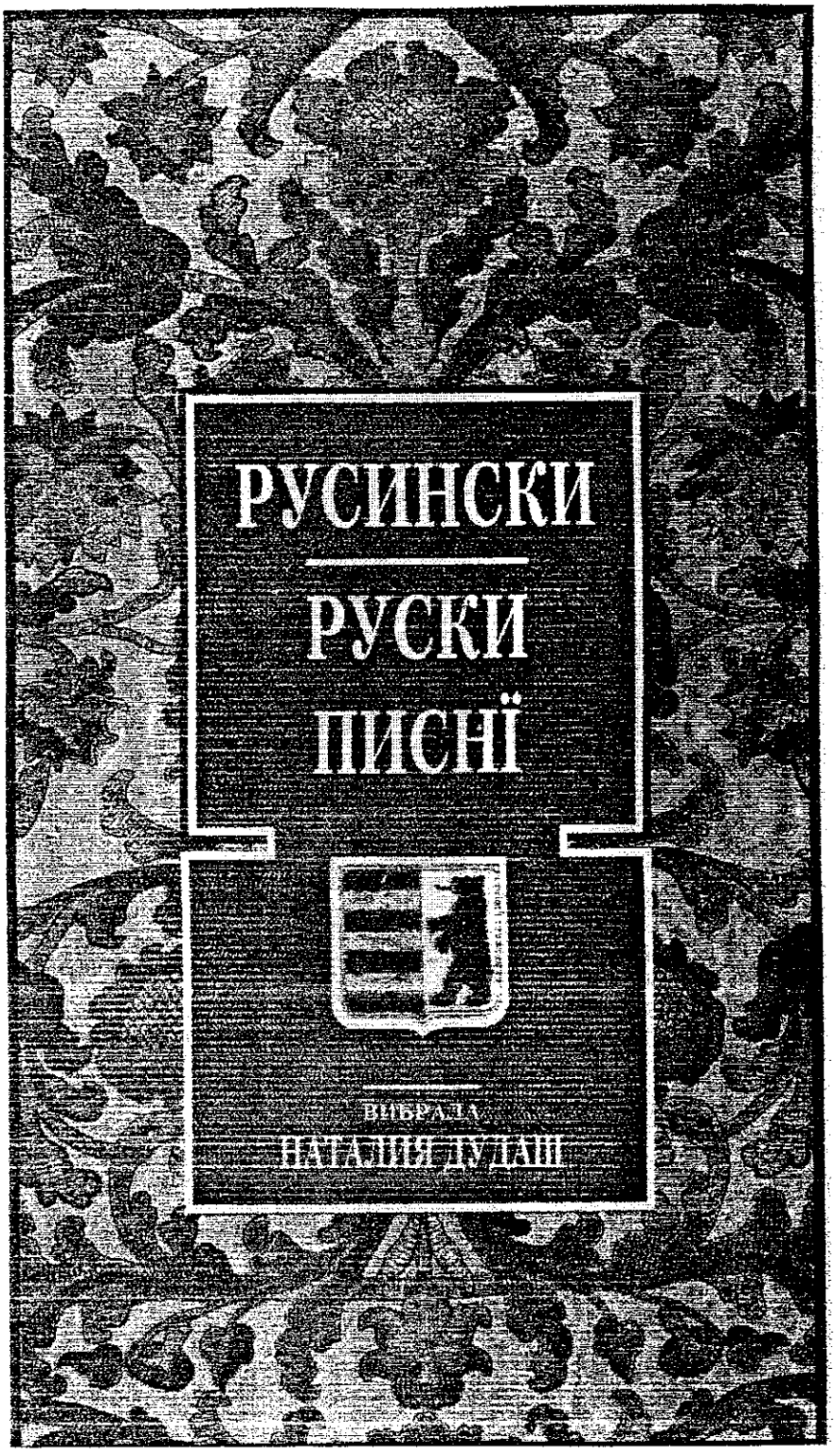

РУСИНСКИ / РУСКИ ПИСНЇ, Вибрала Наталия Дудаш, Видала Новинско-видавательна установа „Руске слово" Нови Сад и Орґанізація Русинів у Мадярску - ОРРУМА, Нови Сад 1997. 272 стороны.

Антольоґія русиньской поезиї (слово „пісня" - то по руснацкы „верш") зо вшыткых реґіонів замешканых через Русинів (Підкарпатска Русь, Пряшівщына, Лемковина, Бачка-Войводіна, Угры, Америка). Заплянувана до выданя на II Сьвітовым Конґресі в Креници, по штырьох роках спільного труду вышла друком в Югославіі перед IV Сьвітовым Конґресом Русинів в Будапешті.

„Русински / руски писні" - то прекрасна праця, - бодай найкрашше в історії выдана наша книга. Повідам - книга, бо хоц не така груба, але зато велького, альбомового формату, з твердом окладинком.

Збірник - антольоґію отверат *Передслово* Наталії Дудаш, в котрым она, на самым початку пише:

Каждий язык має своіх великых поетів, в тым поетів - котры му прогартали пут до будучности,але ніт вельох языків, котры аж на порозі XXI століття створюют спільну книгу поезиї, до котрой перший раз в історії того языка входит поезия зо вшыткых гір і рівнин, держав і континентів, думок і сердец, переділів і хмар.

Книжку поділено на 6 части, опрацуваных через тілко же авторів, з іх вступныма текстами, представляючыма в історично-критычным аспекті літературу даных реґіонів.

Перша, входяча в простір днешньой Украіны, є ділом Василя Сочкы-Боржавина. Містит в собі творы 10 авторів, од Василя Довговича (1783-1849) до Івана Петровція (народжений в 1945).

19 творців зо Словациі, од Александра Падальского (XVIII ст.) до Петра Женюха (1971), представила і вступным словом осмотрила др Анна Плішкова.

Третю част, оформлену через мене (П.Т.), репрезентує 14 авторів. Перечислю іх, адже то наша лемківска част. Зачынат ся од Павла Русина (1470-1517). Далe ідут: Штефан Криницкій (1650-1717), Йоан Прислопскій (1700-1773), Клавдия Алексович (1830-1916), Ваньо Гунянка (1888-1968), Іван Русенко (1890-1960), Михал Нестерак (1894-1916), Нестор Жылич (1914-1989), Іван Желем (1925-1988), Іван Головчак (1929), Павел Стефановскій (1932), Петро Мурянка (1947), Володислав Грабан (1955) і Олена Дуць (1960).

І одраз мушу пояснити што головна редактор поминула трйох авторів з версиі машынопису поданой через мене, зас єдна особа не згодила ся на поміщыня своіх творів в тій антольоґіі. Надміням тото на припадок кєд бы мя дахто зьвідал - а чом єс не помістил того, ци того.

Четверту, найменьшу част, зо вступным словом др Иштвана Удварі, репрезентує лем єден, сучасний творец з Угрів - Ґабриєл Гатинґер-Клебашко (1958), хоц в реченым вступным слові бесідує ся о давнійшых творцях.

Пята част, зо вступным словом Наталіі Дудаш дає - очывидні - простір творцям з Югославіі. Представлят ся іх 15, од Андрия Горняка (XIX ст.), а властиві - од Гавриіла Костельника (1886-1948) до Звонимира Няради (1966-1993).

Замыкат збірник-антольоґію творчіст еміґрацийна - з Америкы, зо вступным словом проф. Павла Маґочі. Ту представлено шестеро творців, од Емілия Кубека (1857-1940) до Штефана Варзалі (—).

Што речы о вшыткым разом? Єдна велька красота! Красота над красотами! Але... „Всяди мож найти даякє „але", кєд ся го глядат" — повісти може дахто. То правда, АЛЕ... Я сіджу над лемківском літературом 35 років, в тым 20 уж років познаю, барз інтенсивні, загально - русиньску. І сьмішным - грішным было бы, кєд бым мусіл глядати дачого в тым тематі. Я го виджу як свої пят пальців. І мушу выповісти своє „але".

І так!: Чом Штефанови Сухому, єдному з найвыдатнійшых сучасных русиньскых поетів дано до диспозициі лем єдну сторону? Чом не нашол ся в антолоґіі нияк Юрко Харитун, коли дає ся місце такым „бздетам", як:

Добры люде,ани бы сыте тото не віршли.
Як ся у нас вчера вечур дві кумы побили.

Може то і веселе і „зауймаве", але то фолькльор, котрий має барз мало спільного з поезийом. Такых „поезий" мож в нас числити на копы...

І як же смутно, як же жаль, што в такій пропамятній книзі неє тихой, ліричной Меланіі Собин (хыбаль не зато же не жыє), з єй:

Земльо моя,
Сторінко моя тиха,
Кольорами розмаєний мій луже.
Неєдна нас доленька била лиха,
Може зато
Тебе люблю так дуже.(...)

На єдній стороні, повідам - на єдній (сут то великы стороны, поділены на шпальты), змістило бы ся слебідні три Меланііны вершы... І спала бы спокійні, зо своім великым залюбліньом. Мож было тото зробити барз гуманітарні навет коштом своіх 10 сторін. Хоц... навет ні. Старчыло на антольоґію презначыти заміст 34 друкарскых аркуши, дайме на то 36, ци 38. Раз козі смерт! Може бы через тото не збанкрутувало выдавництво. Кєд ся уж дахто в далекій загранични напрацувал над тым. А поза тым, спали бы спокійні, не лем Меланія Собин, але і - дайме на то - Іван Кызак, і неєден інчий, достойний місця в нашым выданю „всіх времен". (Ту увагы сут без адресата, знам лем добрі свою гуньку, яку єм вшыл, а яка вышла по *перешытю...* же тыркну іщы о двох вершах Гунянкы полученых в єден, о споєных в монумент стрічках без мала цілой нашой, лемківскої части. Може то такій бачванскій модель поезиі? Хоц ні, бо преці в інчых розділах сут препусткы медже стрічками.)

І іщы єдна, споcеред промолчаных, конечна увага. Чом, Пане Професоре, омавляючы так красні і так фахово літературний процес в еміґрацийній творчости не зауважыли сте вкладу Лемків? Адже в своім часі были найміцнійшы. Єдно назвиско і єдна репродукция, до того поза головным текстом - то мало.

І дост уж уваг! Бо не мылит ся лем єден Бог, писаний з великой буквы (на одміну од антольоґійной писовні). Книжка крас, без „мимо вшыткого" - красота крас. Цінна понад перлы сьвіта. І дякую Вшыткым, і дякую собі - же взріла денне сьвітло. А закінчу словами зо вступу до ей лемківскої части:

Мали мы коріня, мали мы квітя, маме і овочы. Спожывайме іх! Без них будеме кіёльны, хворы. Без них жде нас лем апокаліпса.

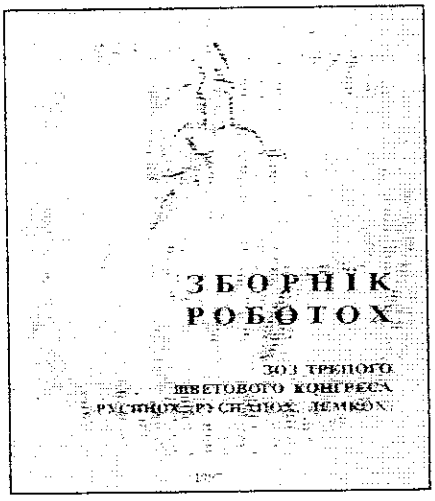

ЗБОРНІК РОБОТОХ ЗОЗ ТРЕЦОГО ШВЕТОВОГО КОНҐРЕСА РУСИНОХ (РУСНАЦОХ, ЛЕМКОХ), головн. редактор Михайло Варґа, выд. Руска Матка 1997, стор. 224

Сам наголовок бесідує вшытко. Про місце не речу нич більше. А одзначыти появліня ся книгы треба. І іщы раз похвалити Руснаків. Бо мы тіж Конґрес (II) організували, але остал по ним лем спомин. **(пт)**

Максим і Клим

Клим справил сой гарду брычку, купил два коничата і взял ся до фіякруваня в Ґорлицях. Підходит до него якысий грубий паниско:

— Ци можете мі вказати найкоротшу дорогу на стацію?

— Выбачте, але ні!

— Та чом же ні, та вы тутешні?

— Гей, але мам фіякер.

◆ ◆ ◆

Максим выслал хлопця до Гершка по кільо следзи. Тот принюс следзі, але Максимови штоси не штимувало. Пішол зо следзями назад до склепу і - бух іх на вагу.

— Гершку, позерай, выслал єм хлопця по кільо следзи, а ты му лем піл кіля дал.

На то Клим, прислухуючий ся вшыткому з боку:

— Оле, Максим, а спрібуй зважыти хлопчыска.

◆ ◆ ◆

Клим задумал оженити ся раз іщы. Вышпекулював сой Макринку Осифову, бо тот мал гардий кавальчык поля. Взял сой Клим за сватача Максима. Пришли гвечер до Осифа, а тот - по котрисий порцийці - гварит:

— Бер, Климе, Макрину, але ти щыро повідам же вчера Гершко прислал секвестраторя і взял мі за долг поле На Долинці.

— В тій ситуаци — рече Максим — был быс Климе паскудом, кєд быс взял сусідови іщы остатню дівку.

ЮЛИЯН ТАМАШ

О крижовых дорогах

Крижовы дорогы сут од того, жебы чловек міг выберати в котру страну піде. В тым сенс дни даных чловекови, жебы сам за себе одповідал, преберал одповідальніст за перебіг і подобу власного жыта.

На крижовых дорогах чловек вкаже свою подобу: і кед ся му в хвильці самітности єдна з них, по котрій пішол, вкаже як ліпша, уж по першых дакілкох пройденых кроках подумат зо заведеным голосом: зблудил єм; вызерат на то, же тамта (по котрій не пішол) была ліпша.

Лем товды уж пізно. Але червак недовіриа што до власных сил, і когоси хто го, по його думаню, вывюл, а такій мусит істнувати (бо чом бы товды зблудил) – посіяний.

А забыват о єдным: мы все ідеме стрітити ся з часом і того чого сме не мали, не можеме ани стратити.

W NUMERZE:

str. 1 - *Smutne, ale prawdziwe. Tajny dokument Ukrainy przedostał się do masmediów* (pt),
- *xxx [Janczyk...]* (Ładymyr Połycz) - wiersz,
- *Pod znakiem własnych osiągnięć i petycji do Świata* (Jarosław Worhacz) - relacja z IV Światowego Kongresu Rusinów w Budapeszcie. Dokonczenie na str. 12-13;
str. 2 - *Nowiny - nie nowiny nie tylko z Łemkowyny* - krótkie informacje o wydarzeniach społeczno-kulturalnych w rusińskim kulturowym kręgu;
str. 3 - *Wasyl Madzelan* (Murianka) - krótka biografia artysty i refleksje nad jego twórczością - w 80 rocznicę urodzin;
str. 4 - *Niektóre wydarzenia z 450-letniej (?) historii Krynicy* (Jarosław Worhacz) - cz. 3
str. - *Ale tak nie będzie* (Jarosław Merena),
str. 6 - *Tego słowami wypowiedzieć się nie da* (o. Joan Polanskij) - fragment z maszynopisu *Ciernista droga kapłana*. Strona poświęcona 50 rocznicy akcji „Wisła";
str. 7 - *„A mnie jakby sto słońc zaświeciło w oczach"* (Petro Trochanowskij) - o gorlickiej wystawie *Dwie wojny, dwa obozy*;
str. 8 - *Nobilitacja literatury łemkowskiej* (Jarosław Worhacz) - relacja z obrony pracy doktorskiej Heleny Duć-Fajfer na UJ;
str. 10 - *W Przemkowie dzieci uczą się języka łemkowskiego* (Mytro Rusynko);
str. 11 - *Nigdy nie było i chyba nie będzie odpoczynku* (Wanio Dziadyk) - biografia działacza kulturalnego Michała Romaniaka z okazji 60 rocznicy urodzin;
str. 13 - *Pomoc na wydawnictwo i wewnętrzne potrzeby Stowarzyszenia Łemków* - lista ofiarodawców;
str. 14 - *Plan przedsięwzięć odnośnie rozwiązania problemów Ukraińców-Rusinów* - tekst odtajnionego państwowego dokumentu Ukrainy;
str. 15 - *Karpacka rapsodiia* (Bela Illes) - cz. 3 cyklu *Rusyniana w obcojęzycznej literaturze*;
str. 16 - *Opisać życie* (Petro Murianka) - z cyklu *Współczesna twórczość łemkowska*;
str. 18 - Listy do redakcji;
str. 19 - *Z wydawniczej półki* - *„Rusinskie wiersze"* antologia, red. Natalia Dudasz, *Dokumenty z III Światowego Kongresu Rusinów* (pt) - informacje o nowych książkach;
str. 20 - aktualności satyrą, myśli, rozrywka

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer (dział literacki), Andrzej Kopcza (dział kulturalny), Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny), Jarosław Worhacz (sekretarz redakcji - historia, aktualności) • Adres redakcji: 33-380 Krynica, skrytka pocztowa 123 • Wydawnictwo: Stefan Kosowski - Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Roosevelta 1 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza - 1,5 zł,- plus opłata za przesyłkę.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Numer dotowany przez MKiSz

Номер замкнено 24 липця 1997

ПРОҐРАМ XVII-той ЛЕМКІВСКОЙ ВАТРИ на ЧУЖЫНІ

Пятниця 8.08.1997р.

20.оо - Открытя памятной таблиці присвяченой 50 - літю акция "ВІСЛА"
20.1о - Привитаня гости - розпаліня Ватры
20.2о - Злучены ансамблі "Лемковина" і "Кычера" о річници
20.3о - Анс." Лемковина " з Білянкы зо своім проґрамом
21.оо - Анс." Кычера " з Ліґниці з проґрамом на 50 літя
21.3о - Анс. " Студенка " з Калуша - Лемківскы сьпіванкы
22.оо - Анс. " Пыхончанка " зо Словациі - руснацкы сьпіванкы
22.3о - Братство Молод.Правосл. -драма "Млиньскы камені"
23.3о - Капеля ансамблю "Кычера" давны мельодиі і сьпіванкы

Субота 9.08.1997р.

10.оо - Привитаня ватровичів і гости - оголошыня проґраму дня
10.1о - Заводы спортовы - М.Падухович - на поли ватрянім
10.1о - Лемківский ансамбль Клішів - музика і сьпів
10.4о - Дітячий конкурс - вершыкы і сьпіванкы
12.оо - Анс. дітячий "Потічок" з Модлы - музика і сьпів
12.3о - Анс. Сербо - Лужычан - Будзішын - Німеччына - сьпів і танці
13.оо - Конкурс родин - авторства І. Косовского
14.оо - Польский ансамбль "Хойнув" - сьпів
14.3о - Выборы Міс Ватры - Л.Горощак
16.оо - Анс."Верховина" з Дрогобича - Україна - музика, сьпів і танці
17.оо - 18.оо - п е р е р в а -
18.оо - Бенефіс п.П. Трохановского і п.М. Романяка з анс."Лемковина"
19.оо - Анс."Пыхончанка" зо Словациі - руснацкы сьпіванкы
19.3о - З лемківской студенкы - з ріжных ансамблів
20.оо - Анс." Пульс " зо Словациі - музика і танці
20.2о - Выступ родины Ревіляків зо Словациі - музика і сьпів
21.оо - Ансамбль " Ґроніскі " - музика і сьпів
22.оо - Музика до танця " Аксель" і "Клюб 46" з Вроцлавя

Неділя 10.08. 1997р.

11.оо - 16.оо Выступы ансамблів: каждий ок.30 минут.
Анс."Студенка" з Калуша,
Анс."Пыхончанка" зо Словациі,
Родина Ревіляків зо Словациі,
Анс."Верховина" з Дрогобича,
Анс."Сербо-Лужыцкий" з Німеччыны,
Анс. "Німецкий" з Ліґниці
Анс. "Полянкы" з Новой Всі Гродзіской,
Анс. "Лемковина" з Білянкы.
Анс. "Кычера" з Ліґниці,

УВАҐА ! Організаторы застерігают собі можливіст зміны проґраму Ватры з причын незалежных од них.

Лемківска Ластівочка

Нр 8 ☺ ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТИ І МОЛОДЕЖЫ ☺ 1997

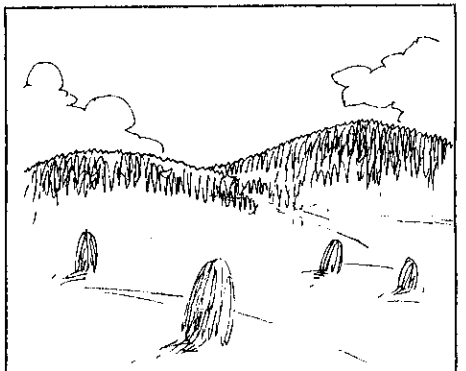

ІВАН ГОЛОВЧАК

Лемківскій липец

В синім неба океані
Купат ся гусятко - сонце,
А над річком стары кані
Просят,
просят дойджу конче.

А на луках срібны косы
Мечут ся, як блискавиці:
Косят липец Лемкы босы,
Ронят запах ім ялиці.

А під зрубом кучерявым
Грає срібло на потоці,
Клякло літко там смагляве,
Спрагло воду пьс з коновці.

ВАСИЛЬ ХОМИК

Максимова яблін

Як одъіжджал Максим Барна з краю в Гамерику, то посадил на памятку яблін в огороді.

Зышли рокы. Яблін росла і плодоносила. Під ньом часто в літню спеку зберали ся гості, смакували паперівкы, хвалили Максима.

Біда грянула в Бескіды. Пішли люде сьвітом. Неє хыжы, сад юж заріс терньом і буряном.

Максимова яблін квитне до днес в огороді.

Літнє рано

Заружовіло небо над полями. Вышло сонце огнисте, усьміхнуло ся горам і розсіяло злате проміня. Заблищали росы на квітах і травах, замерехтіла сріблиста павучына на кряках, стрепенуло ся листя на дубах.

(продолжыня на стороні 2)

Першы промені сонця впаи на подвіря. Стрепал крылами когут і закукурікал. Збудили ся куры і закодкодакали.

Встала мати, вмыла ся на анку сьвіжом водом і усьміхнуła ся сонцю.

Новий ден двигнул над зелльом свою ясну завісу.

Літо

Літо!..

Шумит колося од сьвіжого вітру, стрясаючы росы сріблисты. Схыляют ся квіты, наполнены медом, під хмаром метеликів і пчіл. В небі высоко орлы кружляют, щебечут ластівкы, і жайвір бьє в дзвін.

Літо!..

На зелену пасіку выходят олені, мале оленятко лед видно спомедже трав. Дес заяц проскочыт, дес лишка прошусне, ци медвід в малины почапат з беріз.

Наливат ся літо медом і соком, червены ягоды ся хылят до ніг. Ідеме до ліса в гостину над водом, і сонце нас витат з высокых небес.

Приповідкы о літі

Літо в село: каждому весело.

Люде ждут літа, яко пчолы цвіта.

В червци, діткы, по ягідкы.

В червци Савку, покос травку.

З рана Осиф сіно косит.

Як ся жыто половіє, газдови ся добрі діє.

Якій липец на погоды, такій серпец на уроды.

Літній ден зимовий тыжден кормит.

Зима - з ледом, літо - з медом.

Кому легке літо, тому тяжка зима.

Хто в літі скаче, тот в зимі плаче.

Липец - солодкій і некороткій.

Не тот сніп, што в поли, а тот, што в стодолі.

Літо красне, але і оно ма конец.

(Чытанкы і приповідкы о літі взяты з рукопису підручника Василя Хомика „Віночок для лемківскых діточок".)

АЗБУКА - ABECADŁO: **Аа** - A, **Бб** - B, **Вв** - W, **Гг** - H, **Ґґ** - G, **Дд** - D, **Ее** - E, **Єє** - Je, **Жж** - Ż, **Зз** - Z, **Іі** - I, **Ии** - Y, **Ыы** - Y, **Йй** - J, **Кк** - K, **Лл** - Ł, **Мм** - M, **Нн** - N, **Оо** - O, **Пп** - P, **Рр** - R, **Сс** - S, **Тт** - T, **Уу** - U, **Фф** - F, **Хх** - Ch, **Цц** - C, **Чч** - Cz, **Шш** - Sz, **Щщ** - Szcz, **Юю** - Ju, **Яя** - Ja, **Ьъ** - miękki i twardy znak

Горы нашы, горы...

Впиште до діаґраму готовы госла - назвы гір, так жебы уложыли ся в крижівку. Старшым не підповідаме як то зробити. Молодшы найдут поміч в „кутику" (а Вы, „стары" не підзерайте). І так:

9 букв — НАЯЛИЧНИК; 8 — ДЕРШКОВА, ПАЛЕНИЦЯ, ПОСТАВНЕ, ЯВОРИНКА; 7 — ДЗЯМЕРА, ЗРУБАНЬ, КВАСНИК, КОБЫЛЯР, КОЛЯНИН, ОКРУТАЧ, ПЛАЗИНЫ, ПРЕГЫБА, ПРИСЛОП, ПУТИСКА, СЛИБОНЬ, ХРИЩАТА, ЯВІРНИК; 6 — БЛУДНА, БУЧНИК, ГЫРОВА, КЫЧЕРА, ПАСІКА, РІПНИК; 5 — ДРАПА, ДУРНА, МШАНА, ОБШАР, ОСТРА, ПСУЯК, ЧОРНА, ЯВІРЯ; 4 — ВЕРХ, ДАНЯ, КЛИН, КОПА, ЛАЗЫ, УБІЧ, ХОЛМ. ЯВІР; 3 — ДІЛ, ЛАН.

Буквы з краток понумеруваных од 1 до 43 дадут Вам стрічку знаной пісні.

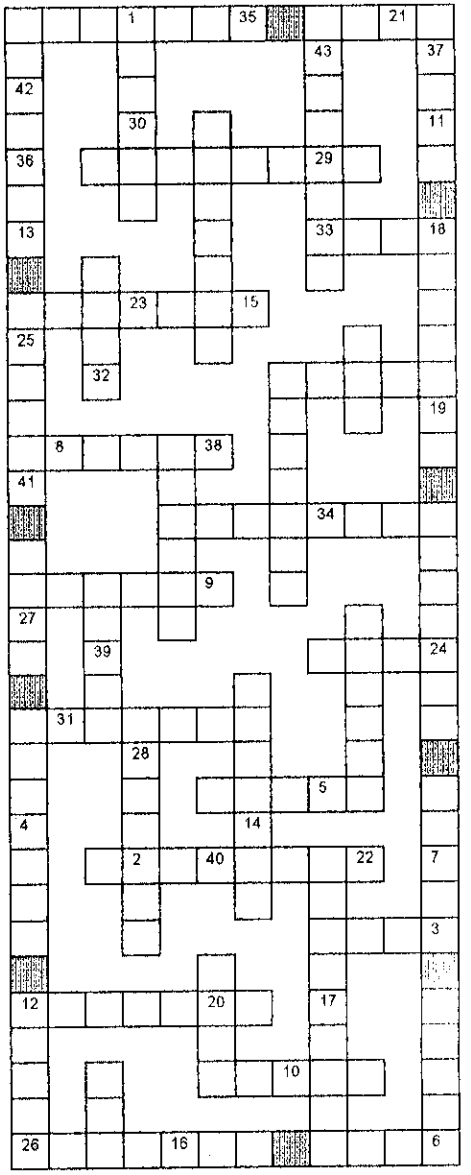

СЛОВНИЧОК

плодоносила (стор. 1) [од „плод" - овоч] - родила овочы
половіє (стр. 2) - жолтне, пристає
похопити (стор. 3) - зрозуміти
не вздам (стор. 3) - не одречу (ся)
наісто (стор. 3) - направду
цифрувана (стор. 3) - прикрашена оздобами, різблена
вывідка (стор. 4) - розознаня ся [в терені] (zwiad)

КУТИК ПОМОЧЫ:

Зачнийте вписуваня до діаґраму од 9-буквового слова. На самій горі будут госла: ПРЕГЫБА і ДАНЯ, на долині - КОЛЯНИН і КОПА.

„Лемківска Ластівочка" - редагує Петро Мурянка, ілюструє Богдан Трохановскій
Часопис выходит нерегулярні, як безплатний додаток до „Бесіды"

БАЙКЫ СЛАВЯНСКЫХ НАРОДІВ

Звіры і розбійникы

(ческа байка)

В єдным дворі жыл кіт. Імал мышы, добрі служыл. Але старша служниця была лакома. Сама зъідала што найліпше, а огваряла кота, же заміст мыши, занимат ся горцями з молоком. Аж позлостил ся ґазда на кота і повіл:

— Зробиме по твому - забьєме кота, а зо скоры дам справити рукавиці. Придадут ся на зиму до ліса.

Кіт тото чул. По полуденку счез з кухні і гайда - до ліса. По дорозі стрітил барана і зачал з ним бесіду:

— Де ідеш, братчыку-кудлатчыку?

— Повандрувати, — повіл баран. — Пастух заєдно псами мя гуцкат, жалує марной травкы, а вчера повіл, што продаст мене мясарьови. Не ждал єм того, в полудне втюк єм з толокы і тепер гулям по сьвіті.

— І тото потрібне, — засьміял ся кіт. — Я тіж втюк з дому, ход зо мном.

Перешли кавальчык дорогы - стрітили когута.

— Повандрувати, — одповіл когут. — Не міг єм дома вытримати. В нас молода ґаздыня, заєдно ся сварит, што обжерам куры, дзьобам курята і буджу ю кукуриканьом. Ґазда нибы тіж не ма спокою. Обіцял мя зарізати. Чул єм тото і пішол по сьвіту. Ачий мі гірше не буде.

— Знаш што? — рюк кіт. — Ход з нами. Я і баран тіж втекли з дому; буде нас трьох, ліпше нам буде!

І пішли. Ґу вечеру дішли до ліса і ту нашли нічліг. Когут выперхнул на дерево, осмотрил ся і закукурикал же видит хыжку. Зрозуміли де мают іти, і неодолга были при лісовій хыжці. Попризерали ся на ню зза кущів, та не годни ся были вызнати, ци є там дахто. Баран подумал і такой повіл:

— Братя, треба нам вшыткo знати, жебы нас нешестя не стрітило. Коте, ты всяди вылізеш, ты хытрий, іди на вывідку.

Кіт - гоп на пліт, з плота до двора, розознал вшытко, вернул ґу товаришам і гварит:

— Неє ся чого бояти! Добрі нам ту буде. Неє никого, лем в курнику пара гуси і качка.

Ввошли до хыжкы і дораз ся розкокошыли. Кіт люг на теплий запецок, когут перхнул на грядку, баран принюс сой зо стодолы околот соломы і люг посеред ізбы.

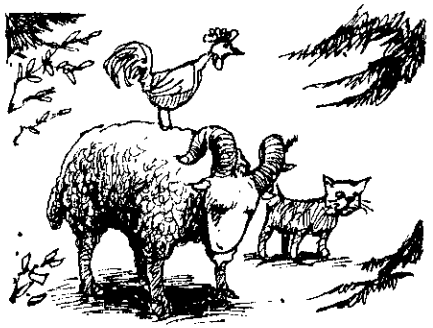

Та в хыжці мешкали розбійникы, але якраз остали ночувати в лісі і старший післал єдного з них принести му черевікы.

Было уж темно. Розбійник ввошол до ізбы, хотіл засьвітити сьвітич, пішол за кресалом, та наступил на кота. Кіт ся розлостил і подрапал му лице. Розбійник скричал, збудил ся баран і так го буцнул рогами, же тот ся скопырдал. Ледво ся опамятал і скочыл до двері, як перхнул на него когут: „Задзірґнути драба! Задзірґнути драба!"

Розбійник втюк, як бы му пяты припекли. Задыханий прилетіл до ліса і скричал:

— Братя, біда з нами! В нашый хыжці чудовиско! Ввошол єм, хтіл єм засьвітити, як до мя скочыл пелехатий чорт і впял мі нигті до лиця. Попозерайте, якій єм! Лем єм ся обернул, як дуркнул до мя іщы міцнійший, аж єм ся копырднул. А третій на моій голові верещал, жебы мя повісити. Ледво єм втюк.

— Нич не порадиме! — повіл старший. — Ту оставати небезпечні. Зберайте ся, підеме дале в ліс, до печеры.

Як повіл, так зробили, а нашы приятелі в хыжці спокійні проводили дни. Та коли пришла зима, зачало замітати сьнігом, баран пообзерал вшытко во дворі і прогварил:

— Приятелі, было нам ту добрі, але іде зима зла. Неє што істи, треба вертати домів.

Кіт і когут згодили ся з ним. І пішли, кажде в свою сторону.

Кіт пришол до двора, ввошол до коміркы, а там - полно мыши. Зімал три і принюс до кухні. Ґаздыня аж скричала:

— Отец, ход ту скоро, позерай - вернул ся наш мурчык, уж буде спокій од мыши.

Баран вернул ся до кошары. Взріл го пастух і повіл:

— Баранчыку наш! Одкале єс ся взял? Так єм рад. Без тебе тяжко было. Нихто не водил отары, овечкы смутны ходили.

Когут пришол до двора, закукурикал. Злетіли ся куры, а ґаздыня ся милувала:

— Позерайте! Наш когут! Як добрі! Без него было так жлі. Тепер уж зас будеме знати коли ден надходит. А і весільше в цілым обыйстю, коли когут закукурикат.

Може за третім, може за четвертым лісом...

Приіхала на Захід єдна родина. Мали двоіх діти, пятилітнє дівчатко і трилітнього хлопчыка. Была осін 1947 рока, тепла, погідна. Няньо з мамом, як і вшыткы нашы, пішли на заріок до чужых люди, копати компері, жыбы было што до ґамбы вложыти. Діти лишыли дома. От і зашла помедже нима сперечка:

— То наша хыжа, — повідат дівчатко.

— Ні, то не наша хыжа, — не годит ся хлопчык, — подме глядати нашу хыжу.

Дівчатко тіж чуло в сердечку же то не іх хыжа, не любило ю. Ту было порожньо і смутно. Вышли надвір. Над далекым лісом біліли погідны хмары. „Може направду, — думало дівчатко — даґде там, за тым далекым лісом є наша хыжа, тепла, весела?"

— Та подме, Ванцю! — рекло, погодило ся дівчатко.

І пішли. Луками, жебы іх няньо і мама не виділи, жебы ім люде не перешкодили глядати хыжы. Ішли ціле пополудне. Минули лісик, єден і другій. Уж сонце над третім лісом зачало заходом червеніти, уж істи ся хтіло, уж ножкы мліли-боліли, а домы як не было, так не было. А ту роса сідат на травы, зимна роса. Нашли, не выкопаны іщы, ряды компері, західній пісок был іщы теплий од дня. Полігали братчык зо сестричком, притулили ся міцно до себе, поопліталі ручками. Вкрыла іх ніч.

Так і, притуленых ґу собі, нашли іх другого дня люде. Не мали уж силы глядати, ледво дыхали. Тихо, барз тихо шептали:

— До хыжы...

— До нашой хыжы...

Бо она є, напевно є, деси там, може за третім, може за четвертым лісом.

оповідала
Пані Олена Михальчык,
записал уйко Петро

АННА ГАЛЬЧАКОВА

Ниґда не забуду, з якого єм роду

Все напоминала
мя моя мамочка,
жебы-м не забыла,
же я Русиночка.

А няньо доповіл,
же ся часом стават,
же дахто народніст
свою запродават.

Тяжко, як дітина-м,
могла похопити,
же хтоска народніст
може потупити.

Што є моє, сьвяте,
раз на все го люблю,
ниґда ся го не вздам,
Ниґда не загублю.

Як бы-м на ярмарку
народніст продала,
то бым ся наісто
під землю сховала.

Під землю сховала,
Перед сьвітом скрыла,
яка же бы то я
Русиночка была?

Не бій ся, мамочко,
не бій ся, мій няню,
на свою народніст
не допущу ґану.

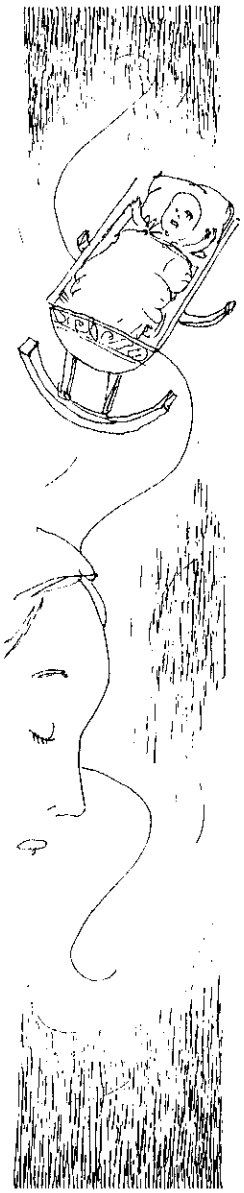

Одколи сте знесли
мі колыску з поду,
то знам, же походжу
з русиньского роду.

Колыска парадна,
шумно цифрувана,
до ньй мя вкладала
моя люба мама.

З русиньском співанком
мене успавала,
кєд мя во дне, в ночы
у ній колысала.

Мі наша сьпіванка
барз вельо повіла,
і я свої діти
сьпівати навчыла.

Бабину сьпіванку
вшыткы внуци знают,
ай ся перед каждым
із тым выхваляют.

Не каждому знесли
колыску із поду,
жебы він не забыл
з якого є роду.

Анну Гальчакову познали мы уж скорше на сторінках „ЛЛ". Тот верш походит з новой русиньской антольоґії, о якій пишеме в „Бесіді".